

ՃԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԷ.

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՄԱՐՏ 12, 1904

ԹԻԻ 11

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Զ. Բ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ Զ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ բանի Տալու ենք Մեր Նուերները 185.—Պատմառի Եւ Արդիւնքի Սկզբունքը Եւ Մանկանց Դաստիարակութիւնը 187.—Արդի Պայքարը Հիւժախտին Դեմ 188.—Փրոֆ. Տր. Սվեյն վան Հեռին 191.—«Բեղմնաւորութիւն» 192.—Ո՞վ է Յանցաւորը 193.—Դիտողութիւն Մը 194.—Քրիստիանիա Եւ Քրիստա Փայրերը 194.—Տր. Կարապետ Փիւրնեան 195.—Հոգեւոր Երգ 196.—Ազգ. 196.—Քաղաքական Լուրեր 197.

ԻՆՉ ԲԱՆԻ ՏԱԼՈՒ ԵՆՔ ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ

[Խմբագրական]

Այս շաբթու կը հրատարակենք «Դիտողութիւն Մը» Հայ Բողոքական Մը ստորագրուած Յօդուածին հրատարակումը քիչ մը յապաղեցաւ, մասամբ որպէս զի լեզուական փոքր ինչ փոփոխութիւն կատարուէր գրողին հաւանութեամբ, մասամբ ալ որպէս զի ժամանակ գտնէինք անոր պատասխան մը կցելու։ Ուրիշներ թերեւս ուզին իրենց տեսութիւնները պարզել խնդրին վրայ՝ իրենց վերաբերեալ խնդրի նկատելով զայն։ Մենք, որ Հայ Բողոքականներէն չենք, բայց սերտ յարաբերութեան մէջ կը գտնուինք անոնց հետ մէկ երրորդ դարէ ի վեր, եւ կը շահագրգռուինք իրենց յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման վերաբերող ամէն բանի, կ'ուզենք քանի մը խօսք ըսել։

Դիտողագրին վերջին խօսքերուն լիովին կը հաւանինք, «Պարտինք օգնել» կ'ըսէ, «նախ մերիններուն եւ ապա ուրիշներուն»։ Այս երկրին Բողոքականներուն դրամական շատ խնդրանքներ կը ներկայանան իրենց պէտքերը հոգալու համար։ Ամերիկեան Պորտի կողմէ այս երկրին եկեղեցիներուն եւ դպրոցներուն տրուած օգնութիւնը քսան տարի առաջուանին կէսէն ալ վար է։ Տկար շատ տեղերու ժողովուրդներ վերջին ծայր կը

ճնշուին քարոզչի եւ ուսուցչի վճարելի թոշակէն իրենց ինկած բաժինը հանելու համար։ Եւ անտարակոյս անոնց պարտքն է նախ այս թոշակները վճարել։ Ուղիղ չէ քարոզչի կամ ուսուցչի ամսականը չտալ՝ ուրիշ նպատակի մը տալու բան մը ունենալու համար։

Դրամ կը խնդրուի նաեւ մատուցներու չինութեան համար։ Քարոզչի եւ ուսուցչի պահպանման համար կարելին ընող փոքրիկ հասարակութիւն մը կայս։ Կրամանագիր մը կ'ստանայ մատուոյ մը կառուցման համար։ Շէնքին պէտքը ակներեւ է, եւ չէնք կառուցանելու համար փոքրիկ հօտը կազմող եղբայրները եւ քոյրերը պատրաստ են առատօրէն նուիրել իրենց դրամէն եւ աշխատութենէն։ Բայց բոլոր շատ ծանր է իրենց համար, եւ նոյն իսկ նպաստող զոր կրնան ուրիշ տեղերէ ընդունիլ հարկ եղած գումարը լրացնելու չքաւեր, իսկ զի իրաւամբ կ'ուզեն ունենալ տոկուն չէնք մը Ամենակալ Աստուծոյ երկըրպագութեան նուիրուելու արժանի։ Բողոք. ուրիշ ժողովուրդներ օգնելու են անոնց։ Այսպիսի օգնութիւն մը մեծ միւխթարութիւն եւ խրախոյս կը բերէ, եւ թէ՛ տուողներուն եւ թէ՛ ընդունողներուն

րուն կ'զգացնէ թէ իրենք մէկ մարմին են Գրիստոսով : Կարօտութիւնն ալ անգամ մը հոգացուելէ ետեւ չկրկնուիր այլեւս մինչեւ մէկ եւ թեւեւ քանի մը սերունդ յետոյ :

Դարձեալ, հոգեւոր մասնաւոր գործեր կան : Ոմանք յիշուած են մեր թղթակցէն, ոմանք չեն յիշուած : Այս վերջիններէն են Գրիգորիոս Հայերու մէջ սկսուած առաքելական գործը, տկար եկեղեցիներու օգնելու համար Կիլիկիոյ եկեղեցական Միութեան կողմէ որդեգրուած կազմակերպեալ ձեռնարկը, եւ ներքին առաքելութեան ուրիշ ձեռնարկներ, նմանապէս Այնթապու որբանոցը, որ Բողոք. Ժողովրդին անցած է օրինական ձեւակերպութիւններով եւ զոր անոնք իրենց սեփականութիւնը կը համարին բառին բովանդակ իմաստով :

Մեր թղթակիցն իրաւունք ունի, կը կարծենք, ըսելու թէ նախ պէտք է այս ձեռնարկներուն օգնել որոնք «մերն» են : Սակայն միշտ ասոնց սահմանուելու են Բողոքականներու նուէրները : Վտանգ չկայ որ գործողութեան այսպիսի հաստատ սկզբունք մը գաղափարի եւ համակրանքի սահմանափակութեան հակի : Օրինակ մը առնենք : Մեր տղայութեան ատեն մեր գիւղին մէջ հրդեհ մը ծագեցաւ, որով մոխիր դարձաւ մեր դրացիներէն մէկուն ամբարանոցը բոլոր իր պարունակութեամբ : Տեղւոյն մարդիկը Ժողովուրդով աշխատեցան եւ տունը ազատեցին : Ասով ալ չչատանալով հանդանակութեան մը ձեռնարկեցին իրենց դժբախտ ընկերով կորուստը հատուցանելու համար, վասն զի ամբարանոցը ապահովագրուած չէր : Արդ, եթէ այսպիսի բան մը այս երկրին մէջ տեղի ունենար, հանգանակութեան չը պիտի մասնակցէինք դժբախտին Բողոքական չըլլալուն համար : Աղնուութիւն պիտի չըլլար այդպիսի ժամանակ մոռնալ ամէն խտիր եւ նպաստել վասն զի նպատակը արժանի է եւ վասն զի համայն մարդկութիւնը մէկ եղբայրութիւն կը կազմէ : Ուրիշ միջոցապէս մը կը յիշենք : Ամերիկեան քաղաքի մը, ուր կը գտնուէինք մենք, Կաթոլիկ գաղթականները, եկեղեցի մը շինել ձեռնարկեցին, եւ տեղւոյն Բողոքականներէն շատեր զրամ տուին եւ ոմանք, կը կարծենք, առատաձեռնօրէն տուին եւ նպաստ անոր շինութեան : Արդ այդ նուիրատուները մտադիր չէին այդ եկեղեցին երթալ անձամբ : Անոնք իրենց եկեղեցին նախապատու կը համարէին, եւ հաւանօրէն պիտի ուրախանային եթէ տեսնէին որ բոլոր Կաթոլիկները Բողոքական կ'ըլլան : Սակայն կրօնքը այն գաղթա-

կաններուն համար անհրաժեշտ էր : Բնաւ եկեղեցի չերթալէ շատ աւելի աղէկ էր որ Կաթոլիկ եկեղեցին երթային անոնք : Եւ նուիրատուութիւնները ծառայեցին հակառակութեան զգացումը մեղմացնել երկու եկեղեցիներու անդամներուն միջեւ :

Լաւ է մեր համակրութիւնները ընդարձակել, եւ կ'ընդարձակենք երբ մեր Ժողովրդէն չեղողներու ֆիզիքական եւ հոգեւոր պէտքերուն հայթայթման կը նպաստենք : Այս լայնագոյն սիրոյն մղման տակ դրամ կը ղրկենք հաց գնելու համար Հնդկաստանի սովեալներուն, եւ Սուրբ Դիրք եւ Կտակարաններ բաժնելու համար Հնդկաստանի տգէտ կոթաշտներուն : Եւ եթէ աւելի մօտեցնու մը, եւ ոչ բուն մեր Ժողովրդին մէջ, կայ աղքատ սիրական աղնիւ ձեռնարկ մը եւ, կ'զգանք թէ մեր սեփական հաստատութիւններուն համար մեր ըրածէն զատ, կրնանք այդ աղնիւ ձեռնարկին օգնել, շատ լաւ բան է անոր օգնել : Հարկաւ կ'ուղենք գիտնալ թէ ձեռնարկը աղնիւ է, եւ թէ դրամը զոր կու տանք՝ բուն նպատակին պիտի ծառայէ եւ պիտի չգողցուի անպարկեշտ մարդու ձեռամբ :

Արդ, առնենք մեր թղթակցին նամակին առիթ տուող պարագան : Սուրբ Փրկչի հիւանդանոցը օգտակար հաստատութիւն մ'է, կարեւոր գործ մը կը կատարէ, եւ կ'իմանանք թէ կը զարգանայ տարուէ տարի : Հայ Բողոքական Մը բոլորովին կը սխալի, երբ կ'ըսէ թէ «հիւանդանոցն բնաւ ասպնջականած չէ Բողոքական մը» : Եթէ իր ըսածը չիտակ ըլլար եւ տնօրէնութեան հաստատ կանոնն ըլլար մէն մի հիւանդ, լոկ Բողոքական ըլլալուն համար, մերժել որչափ ալ կարօտ կամ որչափ ալ օգնութեան արժանի ըլլայ ան, շատ պիտի գնահատէինք այս թղթակցին դիրքը : Բայց մեզի ծանօթ են երեք հիւանդ Բողոքականներ որոնք ընդունուեցան եւ սիրով խնամուեցան հոն եւ անոնց այցելու բարեկամներուն ամէն դիւրութիւն ընծայուեցաւ : Վըստահ ենք թէ ուրիշներ ալ ընդունուած են եւ հաւանօրէն դեռ պիտի ընդունուին այսուհետեւ :

Դարձեալ, բոլորովին ճշմարիտ չէ թէ Բողոք. հաստատութիւններ նպաստ չեն ընդունած Լուսբարեկամներէ : Դուամբը չենք գիտեր, բայց վստահ ենք թէ Պարտիզակի որբանոցը բաւական նպաստ ընդունած է անոնցմէ : Կը հաւատանք ալ թէ գաւառաբնակ Բողոք. բարեկամներ կրնային Լուսշատ բարեկամներ յիշել, որոնք անհատապէս իրենց օգնած են զրամով :

Սակայն, ենթադրելով իսկ թէ այս տեսակ բան եղած չէ բնաւ, լաւ է միթէ ըսել, «Պիտի չօգ-

նենք անոնց որոնք բնաւ չեն օգնել մեզի և Բաղ-
ձալի չէ՛ որ մեր Բողոքականները աւելի լայն սէր
ցուցնեն եւ իրենց շուրջ գտնուողներէն աւելի յա-
ջողին յաղթել յարանուանական կամ տոհմային
զգացման նախապաշարումին եւ նեղմտութեան :
Իրենք թիւով քիչուոր են : Թող ուրեմն ջանան
գերազանց ըլլալ համակրանքով, լայնմտութեամբ
եւ այն միւս յատկութիւններով, որոնք կը կազ-
մեն մարդկային տիպար նկարագիրը :

Սակայն մեր խօսքը վերջացնենք կրկնելով եւ
չեչտելով մեր թղթակցին սա խօսքը . «Առաւել քան
երբեք պարտինք օգնել նախ մերիններուն եւ ապա
ուրիշներու »

ՊԱՏՃԱՌԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆՔԻ ՍԿՋԱՌԻՆՔԸ

ԵՒ ՄԱՆԿԱՆՅ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

(Յ. Գ. Գ.)

Մանուկներ թէպէտ պատճառի եւ արդիւնքի
սկզբունքը որոշակի չեն կրնար արտայայտել, եւ
սակայն անոր համեմատ կը խորհին, եւ երբ դէպք
մը, իր մը, տեսնեն, բնազդով մը կը փնտռեն ա-
նոր պատճառը : Անոնց առաջին սորվածն է դէպ-
քերուն պատճառը, եւ անոնց առաջին եւ կարեւ-
որագոյն հարցումները պատճառներու կը պատ-
կանին : Ուստի այս սկզբունքն է նաեւ մին այն
իրողութիւններէն, որու ամէնէն աւելի կարեւո-
րութիւն տալու են մանուկներու ծնողք եւ ու-
սուցիչը զանոնք դաստիարակելու ատեն : Արդ
ուշադրութիւն կը հրաւիրենք մանուկներու կրթ-
ութեան գործին վերաբերմամբ սոյն սկզբունքին
պատկանեալ հետագայ կանոններուն :

1. Մանուկները քաջալերէ մտածելու եւ հար-
ցումներ ընելու դէպքերուն կամ իրողութիւննե-
րուն պատճառներուն նկատմամբ : Կը գտնուին
ծնողներ եւ վարժապետներ, որոնք ոչ միայն չեն
պատասխաներ տղայոց այսօրինակ հարցումներուն,
այլ կը յանդիմանեն զանոնք այն պատճառաւ որ
այսպիսի հարցումներ ընելով կը ձանձրացնեն զի-
րենք : Դէպքերուն պատճառը հասկնալ տղայոց
համար ոչ միայն հետաքրքրական է, այլ նաեւ հիմն
է բոլոր ծանօթութիւններու եւ դաստիարակու-
թեան : Անկարելի է յառաջդիմութիւն ակնկալել
տղէ կամ մարդէ մը, որ առանց տեսած ի-
րերուն պատճառները հասկնալու համար հե-
տաքրքիր ըլլալու՝ կ'անցնի կ'երթայ : Ուրեմն,
երբ զաւակդ կը սկսի քեզ հարցապնդել այսօրինակ
հարցումներով, ատիկա ոչ թէ ձանձրոյթ, այլ՝
զաւակիդ իմացական կարողութիւններուն զարգաց-

ման ճամբուն մէջ դանուելուն բարեք նշան հա-
մարէ եւ խրախոյս տուր անոր : Թէպէտ պատճառ
փնտռելու այս իղձը երբեմն սահմանը կ'անցնի եւ
մանուկը թերեւս այնպիսի բաներ կը հարցնէ, որոնք
իրեն ոչ կը պատկանին եւ ոչ կը պատշաճին : Բայց
ասոր համար պէտք չէ անոր սոյն բաղձանքը արգե-
լել, այլ պէտք է կրթել, կառավարել եւ ուղղել զայն :
Այս նպատակը աչքի առջեւ ունենալով ծնողք եւ
վարժապետներ պէտք չէ որ ամէն դէպքի պատ-
ճառը ըսեն տղայոց անմիջապէս, այլ զանոնք մտա-
ծելու յորդորեն : Եթէ տղայք դէպքերուն պատ-
ճառները իրենք գտնել կարող ըլլան, աւելի գոհ
կ'ըլլան եւ աւելի կ'օգտուին :

2. Սորվեցուր դէպքերուն հշարի պատճառը
գտնել : Այս մասին խեղճ տղայք շատ դժբաղդ են,
վասն զի ծնողք անոնց ոչ միայն իրենց տղիտարար
ստացած սխալ գաղափարները կը սորվեցնեն, այլ
շատ անգամ յատուկ դիտմամբ սխալ պատճառներ
կը սորվեցնեն : Անձրեւին, որոտումին եւ ուրիշ
բներեւոյթներու, այլեւայլ հիւանդութիւններու,
տան մէջ գտնուած շատ բաներու եւ մանուկին
ուշը գրաւող յոյժ շատ իրերու պատճառը գուցէ
ծնողք իրենք անգամ չեն դիտեր : Եւ բնապէս տղա-
յոց ալ սխալ գաղափարներ կը հաղորդեն այս մա-
սին : Անտարակոյս ասիկա դժբաղդութիւն մըն է,
բայց աւելի մեծ դժբաղդութիւն է երբ ծնողներ
եւ ուսուցիչներ գիտութեամբ ոչ-ճշմարիտ պատ-
ճառներ կը սորվեցնեն մանուկներուն եւ կը խա-
բեն զանոնք : Եթէ մանուկը լայ կամ անհնազանդ
գտնուի, զանիկա վախցնելու նպատակաւ դուրսը
փչող մեղմ հովին ձայնին համար գազանի ձայն է
կ'ըսեն : Եթէ դրացիին տնէն ոտքի ձայներ լսուին,
«Պիւճուք» (ճիւղ) կու գայ կ'ըսեն : Եթէ փողո-
ցէն անշլատ եւ թերեւս բարի եւ բարեբար մարդ
մը անցնի, «Թէ որ ձայնդ չկտրես, քեզ ատ մար-
դուն կու տամ ու քեզ կ'ուտէ » կ'ըսեն : Երկինքի
լուսաւորներուն գողտրիկ ճառագայթներով դար-
դարուն մութ գիշերը պարիկներով եւ դեւերով
կը լեցնեն : Խեղճ պզտիկը լոկ գրգռեալ մտքի մէջ
գոյութիւն ունեցող երեւակայական պատճառներով
կը շրջապատի : Ծնողք այսպէս իրենց զաւակնե-
րուն միտքերը կը լեցնեն թէ՛ իրենց հաւատացած եւ
թէ՛ չհաւատացած անհամար սխալ եւ անհիմն պատ-
ճառներով : Ի՞նչ սխալ եւ չլատակար ընթացք :
Մինչեւ որ մանուկները ազատուին այս սխալ դա-
ղափարներուն ձեռքէն, տարիներ պէտք են : «Պիւ-
ճուք», «փէրի» «ճին» կոչուածները գոյութիւն
ունին : Միթէ պատճառի եւ արդիւնքի տեւէ
առնչութիւն կ'այ նայելուն եւ պատահարին, աչքի

խաղալուն եւ պատուհասին, բուն խօսելուն եւ տան մէջ պատահած մահին, երեքշաբթիին եւ գործի անյաջողութեան, շան ոռնալուն եւ մարդու հիւանդութիւններուն, ու հին կօշիկին տակը վրան դարձուելուն եւ անտերուն մէջ տեղ: Մեր հասարակութիւնը այլեւս պէտք է իրմէ թօթափէ այսպիսի «պատաւական առասպելները» եւ իրենք ջանալու են դէպքերուն ճշմարիտ պատճառները գտնել եւ իրենց զաւակներուն ալ սորվեցնելու են գտնել ճշմարիտ պատճառները:

Ճշմարիտ պատճառը գտնելու խոչընդոտներէն մէկն ալ այն է որ մարդ իր իղձերը դէպքերուն տեղը կը դնէ: Իրերուն պատճառը մեր սիրած կամ չսիրած բաներով կ'որոշենք: Մանուկներն ալ սոյն սխալման մէջ շատ կ'իյնան: Ճշմարիտ պատճառը չստուգած՝ իրենց կարծիքներուն եւ փափաքներուն համեմատ պատճառներ կը յերկրեն: Սա խաղալիկը կոտորած է: Զանկա ո՛վ կոտորած է: Անշուշտ աղին քոյրը կոտորած է, որու հետ քիչ առաջ կոխ ըրած էր տղան: Տղին կերակուրը մէկը կերեր է: Ո՛վ է ուտողը: Անոր չսիրած, բայց քանի մը տուն անգին նստող դրացիին տղան կերած է: Պէտք է տղաքը զգուշացնել այս սխալումէն: Պէտք է զանոնք սկիզբէն վարժեցնել իրենց կարծիքները եւ զգացումները ճշմարիտ պատճառէն որոշելու:

3. Մանուկներէ պահանջէ որ ըստ կարի կոտորէ՝ ապա պատճառը գտնեն: Ուսեալ եւ անուս անձերու մեծ տարբերութիւնը ասկէ ծագում կ'առնէ: Մինչ տգէտ եւ նեղմիտ մէկը դէպքի մը պատճառը կը փնտռէ, եւ հազիւ մէկ երկու յարմարութիւն տեսնելով եզրակացութիւն կը հանէ, ուսեալը խնդրին վրայ ամէն կողմերէն կը մտածէ, եւ գոհ չըլլար մինչեւ որ ըստ կարի չհասկնայ ճշմարիտ պատճառը: Տղայք եւս գոհ կ'ըլլան պատճառը մասամբ միայն գտնելով, եւ այդ մասը իրենք ամբողջ պատճառ կ'առնեն: Այս շատ վտանգաւոր է: Եթէ տղայք մասը իրենք ամբողջ առնեն, ոչ միայն թերի պիտի ըլլայ անոնց ծանօթութիւնը, այլ յետոյ շատ անգամ յուսախաբ պիտի ըլլան իրենց կեանքին մէջ փոքր պատճառներէ մեծ արդիւնքներ ակնկալելով: Այսինչ մարդուն պատիւը անոր նկարագրին եւ հարստութեան արդիւնքն է. բայց եթէ տղան մտածէ թէ անոր պատճառը հարստութիւնն է միայն, յետոյ պիտի աշխատի միայն հարստութեամբ պատուաւոր ըլլալ: Բայց միտք բերենք թէ դէպքերուն եւ իրողութիւններուն կատարեալ պատճառը գտնելու համար տղաքը կրթել յոյժ շատ աշխատութիւն եւ զգուշութիւն

պահանջող խնդիր է: Այս պատճառաւ ծնողներ եւ ուսուցիչներ իրենք անկողնիակալութեամբ իրողութիւններ քննել եւ որոշել ջանալու են, եւ միանգամայն անձանձիր շարունակել պարտին՝ տղաքը եւս անոր վարժեցնել:

4. Սորվեցուր անոնց թէ կայ պատճառի եւ արդիւնքի առկայութիւնը: Տղաք սկիզբէն հասկնալու են թէ պատճառի եւ արդիւնքի առնչութիւնը զիպուածական չէ: Իւրաքանչիւր պատճառ իր զինչութիւնը եւ բնութիւնը արդիւնքովը կը յայտնէ: Եւ միեւնոյն պատճառը միեւնոյն պարագաներու ներքեւ միեւնոյն արդիւնքը կ'արտադրէ, եւ արդիւնքը մը նորէն արտադրելու համար անոր պատճառը մէջտեղ բերելէ զատ եւ անկէ ապահով ուրիշ ճամբայ չկայ: Ասոնք եւ ասոնց նման օրէնքներ տղոց գոց ընել տալ պէտք չէ: Բայց ծնողներ այս օրէնքները իրենց միտքերուն մէջ ունենալու եւ անոնց համեմատ կրթելու են զանոնք: Տղայ մը, երբ ձեռքը կրակին դպցնելով կ'այրէ զայն, կրակը պատժել կը ձեռնարկէ, երբ աղջիկ մը ճախարակի մը դերձանին ծայրը գտնել չկրնալուն համար եւ կամ լամբարին պատրոյգին գործել տալ չկրնալուն համար զանկա գետինը զարնելու կ'ելլէ, երբ տղայ մը իր պտուտակը դարձնելու եւ կամ կօշիկին կապը քակել անկարող գտնուելուն համար զանկա կոտորել կ'ուզէ, նաեւ ասոնց նման անհամար առիթներու մէջ, անոր սորվեցուր որ համբերութեամբ գտնէ այդ բաներուն օրէնքները եւ պատճառի ու արդիւնքի առնչութեան համաձայն վարուի: Դուռն ինքնը բոլորով սրտիւ հաւատաւ այդ օրէնքներուն, եւ զաւակներուդ ու աշակերտներուդ սրտին մէջ տպաւորէ այդ օրէնքները, եւ բնութեան օրէնքներուն եւ կանոններուն հանդէպ հաւատք եւ վստահութիւն գոյացուր:

ԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՐԴԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՀԻԻՄԱԽՏԻՆ ԴԵՄ

(ԸՐԿԻՆ ԶԵՆԵՐ)

Անձնապէս հետաքրքիր եմ հանդէպ հիւծախտին իրենք այնպիսի մէկը, որ ժամանակաւ անոր ենթակայ եղած եւ յետոյ բուժուած եմ: Բայց հաւողուած եմ թէ անոր հանդէպ հետաքրքրուողները անոնք միայն ըլլալու չեն, որոնք վարակուած են անով եւ կամ բժիշկ են արուեստով: Հանրութիւնը պէտք է որ հետաքրքրուի այս խնդրով քանի մը պատճառներու համար: Նախ եւ առաջ, հիւծախտը (կամ գնտախտը) ընդհանուր ախտ մըն

է։ Ոչ ուրիշ ախտ մը, բաց ի թօքատապէն, այն-
քան մահերու պատճառ է։ Հիւ ծախտէ մեռնողներուն
թիւը կը հաւասարի որովայնի ներքնաթաղան-
թատապէ, կցազեպտապէ (ախանտիսիթիս), կար-
մրբախտէ, ժանտառնոյէ, կեղծմաշկէ, ինֆլու-
էնցայէ, քաղցկեղէ եւ ծաղկախտէ մեռնողներուն
համագումարին։ Ամերիկայի մէջ մարդոց իննէն
մէկը անկէ կը մեռնի, եւ տասնըհինգէ մինչեւ
քառասունըհինգ տարեկան մեռնողներուն մէկ եր-
րորդը հիւծախտաւորներն են։ Գերմանիոյ մէջ
քսանէ մինչեւ քսանըհինգ տարեկան մեռնողնե-
րուն գրեթէ կէսը հիւծախտաւորներն են։

Հիւծախտը ոչ միայն ընդհանուր ախտ մըն է, այլ
նաեւ տարաբնուիւնի ախտ։ Եւ այս է ուրիշ պատ-
ճառ մը թէ հանրութիւնը ինչո՞ւ հետաքրքրուե-
լու է անով։ Սովորութիւն էր խորհիլ թէ հիւ-
ծախտը ժառանգական հիւանդութիւն է, եւ մի-
այն մասնաւոր դասակարգէ անձինք կրնան վա-
րակուիլ անով։ Բայց իրողութիւնը այն է որ ոեւէ
կազմուածք կրնայ բռնուիլ անկէ։ Պզտիկ կուրծ-
քով անձեր, որոնք քիչ ճընդդիմացող կարողու-
թիւնն կը ժառանգեն, աւելի դիւրաւ կ'ընկճին այդ
ախտէն, բայց ոչ ոք զերծ կը գտնուի անկէ բռնուե-
լու վտանգէն։ Մարդ մէկ միջոցաւ միայն կը վա-
րակուի անով — թուքի եւ լորձուքի միջոցաւ,
որոնք վտանգաւոր են այն ատեն միայն երբ կը
չորնան եւ կը փոշիանան։

Երրորդ պատճառ մը, թէ ինչո՞ւ իւրաքանչիւր
ոք պարտի բան մը զիտնալ հիւծախտին վրայ, սա
է որ գանիկա դիւրաւ կարելի է արգելել։ Իրօք
ընդհանուր տգիտութիւնը եւ անտարբերութիւնն
է պատճառ որ այս ճիւղային ախտը մուտ կը
գտնէ մեր մէջ։ Երկու կերպով կ'արգելուի ան.
Նախ մանրէներն սպաննելով, եւ երկրորդ, կազ-
մութիւնը ամրապնդելով որպէս զի կարող ըլլայ
դիմադրել անոնց։

Հիւծախտը ոչ միայն արվելուող ախտ մըն է,
այլ հիմա հասկցուած է թէ բուժելի է։ Բայց մի-
այն այն ատեն բուժելի է երբ ժամանակին կը
դարմանուի եւ երբ պատշաճ դարմանը կը մատակա-
րարուի։ Եթէ ժամանակին չդարմանուի, շուտով
անբուժելի աստիճանին կը հասնի։ Պէտք է դի-
տել թէ գնտախտը միշտ բուժելի եղած է։ Բայց
մինչեւ մօտ ժամանակներս ախտին կանուխ եւ
բուժելի աստիճանը իրական հիւծախտ չէր նկատ-
ուեր, այլ «միայն սպառնալիք»։ Եւ այժմ ապրող
մարդոց եւ կիներու բազմութիւն մը կը ճանչնամ,
որոնք բուժուեցան տարիներ առաջ, թէպէտ ա-
նոնց ծանօթներէն քիչեր գիտեն։ Միջոցը որով

բուժում ձեռք կը բերուէր, ժամանակաւ լոկ «ա-
ղէկ կլիման» կը համարուէր։ Բայց Պրէմըր Գեր-
մանացին կարծիք մը յայտնեց — այսօր գրեթէ հան-
րութենէն ընդունուած — թէ կլիման երկրորդա-
կան կարեւորութիւն ունի, եւ թէ կլիմայէն
աւելի բացօթեայ կեանքը եւ առողջապահական
ուրիշ պայմաններ են որ կը բուժեն զայն։ Ուս-
տի ապաքինարան մը հաստատեց 1859ին, նախ
ինքզինք բուժած ըլլալով այս եղանակաւ։ Իր հի-
ւանդները այս դարմանումին ենթարկեց։ Զանոնք
բաց օդը կը հանէր ցերեկին որքան ատեն որ օ-
դը հաճելի ըլլար։ Բացօթեայ քունը այժմ վստա-
հութեամբ կը յանձնարարուի իբրեւ օգտակար եւ
բարերար բոլոր կլիմաներուն եւ տարուան եղա-
նակներուն մէջ։ Հիւանդը, փոխանակ պաղ առ-
նելու, որմէ միշտ կը վախնան անտեղեակները,
գրեթէ բոլորովին զերծ կը մնայ ցրտառութենէ։
Ցարդ տեսնուած միակ գէշ արդիւնքն է ժամա-
նակ ժամանակ ջղացաւութիւն եւ հարբուխ, ո-
րոնց երկուքէն ալ կարելի է զերծ մնալ անկողի-
նը բաւական սլաշտպանելով օդի հոսանքէ, եւ քթի
եւ ականջի սառում կամ ցրտահարութիւն, որմէ
եւս հնար է զերծ մնալ պատշաճ պաշտպանու-
թեամբ։

Բայց դարմանը լոկ մաքուր օդը չէ, այլ չորս
գլխաւոր դարմանումներ։ Այսինքն օդով դարման,
կերակուելով դարման, հանգիստով դարման եւ
մտքով դարման։ Օդով դարմանը ամենակարեւորն
է։ Մարդ միայն քանի մը վայրկեան կրնայ ա-
ռանց օդի ըլլալ առանց մեռնելու, մինչ կրնայ ըլ-
լալ ամիս մը առանց կերակուրի եւ դեռ չմեռնիլ։
Դարձեալ, մենք մթնոլորտէն ամէն օր ներս կը
չնչենք կամ պէտք է որ չնչենք 250 տրամ
թթուածին, որ աւելի է քանակութեամբ քան
սնունդը, զոր մարդ կ'առնէ նոյն իսկ երբ կ'աշ-
խատի։ Բայց, ի պէտս քաջառողջութեան բաւական
թթուածին ծծելու համար, հարկ է մաքուր օդ
չնչել օրը քսանըչորս ժամ։ Բաղաքի մէջ բնակող
հասարակ մարդ մը անմաքուր օդ կը չնչէ օրուան
քսանըչորս ժամերուն աւելի քան քսանուիրեքին
մէջ։ Ասիկա գնտախտի նախաշաւիղ մեծ պատ-
ճառն է, եւ իրօք ուրիշ ամէն ախտի ալ։ Հիւ-
ծախտի ապաքինարանը կը հայթայթէ մաքուր
օդ, մասամբ հովահրելու միջոցաւ, բայց գլխաւո-
րապէս իր հիւանդները ցերեկը ութ տասը ժամ
եւ, եթէ կարելի է, գիշերը տասը ժամ բաց օդին
մէջ պահելու աւելի պարզ եւ աւելի ազդեցիկ մե-
թոտով։ Այս արդիւնքը ձեռք բերելու միջոցները
բազմաթիւ են եւ շահեկան։ Յերեկը գործածելու

համար առաջին պէտքն է օրահ մը որ պաշտպանուած ըլլայ հովի գէմ մէկ կամ, շատ շատ, երկու կողմէ : Այնուհետեւ վրան պառկելու յարմար աթոռ մը, եւ ձմեռուան համար մուշտակ վերարկու մը եւ վերմակներ ամբողջ մարմինը ծածկելու համար : Ահա ամբողջ պէտքը : Հիւանդը այսպիսի հանգիստ անկիւն մը տեղաւորուելով ինքզինք գերծ կը զգայ հովէ, անձրեւէ, մառախուղէ կամ ձիւնէ, եւ իր ցերեկները կ'անցնէ հանգիստ ընկողմանելով, պառկելով, խօսելով եւ խաղալով իր ընկերներուն հետ եւ կամ կարդալով կամ գրելով : Միօրինակութիւնը եւ ձանձրոյթը կը խզուի ժամանակ ժամանակ ձի կամ կառք հեծնելով եւ կամ պտոյտ ընելով, եւ ճաշերով զորոնք սովորաբար զօրաւոր ախորժակով կ'ուտէ ախտացեալը : Գիշերը անիկա թերեւս կը վերադառնայ նոյն սրահը հանգստաւէտ եւ առողջարար քուն մը քաշել Բնութեան հաճոյական, մաքուր, կենսատու գիշերային օդին մէջ : Վարագոյր մը, զոր փոթորիկի ժամանակ կարելի է իջեցնել հիւանդին անկողինն զլսուէն կցուած լարի մը միջոցաւ, կրնայ դրուիլ հովին կողմը, բայց սովորական ժամանակներ պէտք չէ որ գործածուի : Անանձրեւ ամիսներու մէջ հիւանդը կրնայ բացօթեայ պառկիլ, եւ արթննալ արշալոյսին եւ թռչուններուն հետ, միշտ մասնաւոր հաճոյքով մը «գինիի պէս հզօր եւ ջուրի պէս մաքուր զարմանալի օդը» շնչած ըլլալով : Այսպէս անիկա Բնութեան մօտիկը կ'ապրի : Կամ կրնայ քնանալ վրանի մէջ, թէպէտ կարի յաճախ իր վրանը կը գոցէ սենեակի պէս : Մեծ սխալ է մտածել թէ վրանը կ'օղաւորուի վրանի կտաւին ծակերուն միջոցներէն : Վասն զի վրանի կտաւը գրեթէ ունէ ուրիշ կտաւէ աւելի անօդանցոյց (օդ չանցընող) է : Այս է պատճառը որ անիկա լաւ առաքատ կ'ըլլայ :

Օդաբուժութեան կը յաջորդէ կերաբուժութիւնը : Օդը կը հայթայթէ թթուածին միայն : Կերակուրը կը հայթայթէ ուրիշ աւելի քան երկոտառնեակ մը քիմիական տարրեր : Հիւծախտաւորը շատ աղէկ ուտեստի պէտք ունի : Եւ պարտի ուտել զայն հանգստացած ստամոքսով : Հետեւապէս կերաբուժութիւնն է նախ քան զամենայն հանգչելէ ետեւ կերակուր ուտել : Ապաքինարանի հիւանդներէ յաճախ կը պահանջուի ժամ մը պառկիլ հանգստանալ իւրաքանչիւր ճաշէ առաջ : Անոնք կը վարժեցուին կամաց ուտել, չափաւոր լաւ ընտրուած ուտեստի տեսակներ ուտել, մասնաւորապէս բորակածնաւոր կերակուրներ, զոր օրինակ, միս եւ հաւկիթ, եւ խմել մեծ

քանակութեամբ կաթ : Գանակութիւնը որ կրնայ սպառուիլ երբ ստամոքսը հանգչած է, եւ կերակուրը որ հարկ է ախտին գէմ մաքառելու համար, ապշեցուցիչ է : Կը ճանչնայի մէկը, որ կուշտուկուռ ճաշելէ ետքը կ'առնէր բաժակ մը կաթ, երեք համ հում հաւկիթ օրը երեք անգամ : Մէյնի Առողջապահական Վարչութիւնը տիկնոջ մը վրայ կը տեղեկագրէ թէ իւրաքանչիւր ճաշէ ետքը կը խմէր տասներկու հաւկիթ, կամ երեսունըկէց հատ քսանըչորս ժամու մէջ : Առողջ մարդու մը համար, որ մաշողական ախտ չունի, այսքան վառելանիւթի (կերակուրի) կիրառութիւնը անձնասպանութիւն է :

Յետոյ կու գայ հանգստաբուժութիւնը : Սովորաբար կը կարծուէր թէ հիւծախտաւորը պէտք ունի մարմնամարզի, եւ հին օրերու մէջ ոչ սակաւ հիւծախտաւորներ իրենքդիրենք կը սպաննէին ձի հեծնելով, թիավարելով, կամ մարմնամարզի ուրիշ բուռն ձեւերով : Զջմարիտ է թէ մարմնամարզը — մարմնի աշխատութիւնը — բարերար է, բայց սահմանը պէտք է ըլլայ մինչեւ յոգնութեան սկիզբը : Եւ հիւծախտաւորին համար այդ սահմանը հեռու չէ երբեք : Բազմաթիւ անձերու ախտը սաստկացած է յանկարծական սաստիկ յոգնութեամբ : Այս է մին զլսաւոր պատճառներէն թէ ինչու ապաքինարանէ դուրս հիւծախտաւորներ դուն ուրեք կ'ապաքինին : Անոնք կը թերանան իրենքդիրենք կառավարելու մէջ :

Ի վերջոյ մտաբուժութիւնը : Հիւծախտաւորներ կրնան ուրիշ մարդոց հաւասար ջղային ըլլալ, թէպէտ հանրութեան գաղափարը ասոր հակառակն է : Մտային ճնշում եւ մտառանջութիւն մին է յոռեգոյն թշնամիներէն, որու գէմ մաքառելու հարկին մէջ կը գտնուին անոնք : Զանչցուածներուն մէջ ամէնէն աւելի արագ բուժուածներն են ճիշդ անոնք որ ամէնէն աւելի քիչ կը մտածեն իրենց անձերուն վրայ եւ որոնք ամէնէն զուարթամիտն եղած են : Ամէնէն նշանաւոր բուժումը զոր տեսած եմ երբեք, ապաքինումն էր մարդու մը, որ կարճ ժամանակ յետոյ ըսաւ թէ ինք ինչպէս սորվեցաւ բոլորովին գերծ ըլլալ մտառանջութենէ : Սովոր էր երթալ եւ սփոփել ուրիշներ, եւ տխուր խոնաւ օրուան մէջ կ'ըսէր, «Ասիկա այն տեսակ օր է, երբ պէտք է որ կրկնապատիկ զուարթ ըլլանք» : Այդ մարդը շատ հիւանդ էր, բայց բուժուեցաւ հրաշալի արագութեամբ : Շատ հիւծախտաւորներ իրօք ապաքինած են առանց գիտնալու, բայց ջղային ճնշման ներքեւ կը գտնուէին ամիսներով եւ նոյն իսկ տարիներով, միշտ երե-

ւակայելով թէ տկարացողը իրենց թոքերն են, մինչ իրողութիւնը այն էր որ տկարացողն էին անոնց ջիղերը կամ մանաւանդ միտքը :

Ուրեմն սոյն չորսը , օղաբուժութիւն , կերաբուժութիւն , հանգստաբուժութիւն եւ մտաբուժութիւն , հանդերձ բարւոք կիրառութեամբ արեւու լոյսին , լոգանքի , զգեստաւորումի , եւն. , որոնք կը կազմեն այժմու ապաքինական դարմանումի մեթոտը , կը հաւատամ թէ սահմանուած են յոյժ մեծ եւ խորին ազդեցութիւն ունենալ ոչ միայն ի մաթին պալսեցնելու եւ հոսսկ յետոյ արմատախիլ ընելու գնտախտը , այլ նմանապէս գերձանելու մեզ ուրիշ ախտերէ , երկարելու մարդկային կեանքը եւ զանիկա աւելի առողջ ընելու եւ ապրելու աւելի արժանաւոր : Արդէն գնտախտէ մեռնողներու թիւը արագ արագ կը նուազի : Անգղիոյ մէջ եօթնասուն տարիներու միջոցին 39էն 13ի իջած է առ մէն մի 10.000 անձ : Հիւանդանոցներ , հանդերձ Անգղիական բացօթեայ զբօսանքներու սիրով եւ կիրառութեամբ օգուորման կազմածներու եւ բաց կրակարաններու , հաւանօրէն բացատրութիւն են թէ ինչո՞ւ անոնք (Անգղիացիք) հետզհետէ աւելի զերծ կ'ըլլան հիւժախտէ : Գաղղիոյ մէջ պայմաններն ու արդիւնքները միանգամայն հակառակն են : Գերմանիոյ մէջ մահերը վերջին տասնըհինգ տարիներու միջոցին 31է 19¹/₂ իջած են , լման մէկ երրորդ պակաս : Միացեալ Նահանգներուն մէջ , ուր խնամով արձանագրութիւն կատարուած է , 1900ի մահերուն թիւը 19 էր 1890ի 26ին դէմ , եւ ուստի առ հարիւր 25 նուազում կը տեսնուի տասը տարուան մէջ : Յաջող պայքար մըն է որ կը մղուի յիշեալ ախտին դէմ : Յուսարի է թէ տարիներու յաջորդ երեք տասնեակներուն իւրաքանչիւրը աւելի նշանաւոր տարբերութիւն պիտի տեսնէ :

ՓՐՈՑ. ՏՐ. ՍՎԷՆ ՎԱՆ ՀԷՏԻՆ (Յ. Յ. Մ.)

Շատերու ծանօթ են Ափրիկէի խորերը խուզարկողներու անունները , որպէս են Պըրը , Լիվինկսթոն , Սթէնլի , Վիաման , եւն. : Կարծես թէ Ափրիկէ ուրիշ ոեւէ ցամաքէ աւելի հրապոյր ունէր , անանկ որ երկրախոյզները առ հասարակ հոն կը դիմէին , եթէ չերթային հիւսիսային կամ հարաւային բեւեռի սառոյցները քննելու : Բաղդատաբար քիչեր ձեռնարկած են քննել Ասիոյ խորերը , ինչպէս Չինաստան , Բիթիֆոն եւ ուրիշներ : Այս քիչերու թիւին վրայ աւելցած է անուն մը , որ կը խոստանայ դեռ մեծ գործերով

փայլի աշխարհագրական գրականութեան մէջ , ան է Սվէն Վան Հէտին : Սա ծնած է 1865ին Շուէտի Սթոքհոլմ քաղաքին մէջ : Իր ծննդավայրի եւ Ուսիսայի համալսարաններուն մէջ ընթացքը աւարտելէ վերջ՝ 1885ին իր առաջին ճամբորդութիւնը ըրած է ի Պարսկաստան : 1887ին իր ճամբորդութեան նկարագրութիւնը հրատարակելէ վերջ եկած է Պերլին , ուր համալսարան մտնելով Բիթիֆոնի աշակերտած եւ կեդրոնական Ասիոյ աշխարհագրութիւնը իրեն մասնաճիւղ ընտրած է : 1890ին Շուէտի թագաւորը Պարսից Շահին մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկեց , որուն ընկերացուց զՍվէն Հէտին , իբրեւ քարտուղար՝ հմուտ լեզուէն եւ երկրին : Իր պաշտօնական պարտականութիւնը աւարտելէ վերջ՝ Շահին արտօնութեամբ գնաց Պարսից Ծովուն հարաւային կողմը , ուր ելաւ Տէմաշի լեռան գագաթը (5,465 մետր) , անկէ Թէրէքի կիրճէն անցնելով գնաց Գաշկար , Արեւելեան Թրքաստան , ուր մնաց ժամանակ մը : 1891ին վերադարձաւ Պերլին եւ դարձեալ ուսման հետեւեցաւ : Այս իր վերջնական պատրաստութիւնը եղաւ 1894ի եւ 1899ի ճամբորդութիւններուն , որոնցմով մեծ հռչակ հանեց եւ որոնց շնորհիւ կեդրոնական Ասիա այլ եւս մութ աշխարհ մը չէ , այլ ըստ բաւականի ծանօթ երկիր մը :

Սվէն Վան Հէտին երկայնահասակ , առողջ եւ զօրաւոր կազմով է : Կարող է կլիմայի ամէն փոփոխութեան տակալ , ուր բնիկներն իսկ հիւանդութեանց ենթակայ կ'ըլլան , Կրնայ զրոյէն 33° (Հ.) վար ցուրտ օդի մէջ բացօթեայ քնանալ , եւ կարող է անապատին մէջ օրերով անօթի եւ ծարաւ մնալ : Բնութեամբ հեզ եւ քաղցրաբարոյ՝ չուտ կը բարեկամանայ ռեւէ ազգէ մարդոց հետ : Իր գիտական եւ լեզուաբանական պաշարը խիստ ճոխ է . իր ճամբորդութեանց նկարագրութիւնները եւ գիտական հարուստ արդիւնքը հրատարակած է Շուէտերէն , Նորվեկերէն , Անգղիերէն , Ֆրանսերէն եւ Գերմաներէն լեզուներով , որոնց ամէնքնալ հաւասարակ էս լաւ կը խօսի եւ կը գրէ : Ասոնցմէ զատ գիտէ Պարսկերէն եւ Չինարէն : Վարպետ նկարիչ եւ դժագրիչ է եւ ճարտար լուսանկարիչ : հարիւրաւոր պատկերներ եւ աշխարհացոյցներ փայլ մը կու տան իր ճարտասանական նկարագրութեանց : Այս առաւելութիւններով օժտեալ անձի մը համար դիւրին բան էր բարեկամներ , պաշտպաններ ու օգնականներ գտնել ամենուրեք : Շուէտի թագաւորը , զրամական ձեռնտուութենէ զատ՝ պատուեց զանիկա , ազնուականութեան աստիճան

պարզեցնելով անոր : Սվէն Հէտին սոսկական ան-
ձը եղաւ Սվէն Վան (*) Հէտին : Ռուսիոյ Ձարը
վերջին ճամբորդութեան միջոցին անոր բոլոր կահ-
կարասիքները եւ գործիքները ձրի փոխադրել
տուաւ Ռուսական երկաթուղիով մինչեւ Թրքաս-
տան, եւ չորս Գաղազ գինուոր տուաւ ամ-
բողջ միջոցին անոր օդնութեան եւ պաշտպա-
նութեան համար : Սթոքհոլմի, Պերլինի, Փա-
րիզի, Փեթրքոպոլիսի եւ այլ համալսարան-
ներ եւ աշխարհագրական ընկերութիւններ
տիտղոսներ, պատիւներ եւ պատուանշաններ
տեղացին անոր վրայ : Թրքաստանի իմաները, Թի-
պէթի Լամաները, ինչպէս նաեւ Չինու Մանտա-
րինները յարգանքով եւ ակնածութեամբ վար-
ուեցան անոր հետ : Կրօնականին ալ այնքան զգու-
շաւոր է որ ամէն կիրակի կը բանայ իր աղօթա-
գիրքը, եւ կը կարդայ իր պաշտաւունքը թէ՛ ա-
նապատին մէջ եւ թէ՛ ձիւնապատ լեռներու վրայ :
1894ի ճամբորդութեան միջոցին անգամ մը կոր-
սուեցաւ Կոպի անապատին մէջ : Իր սպասուոր-
ները ջուր առնելու անհոգ գտնուած էին, ուստի
ջուր գտնելու համար սկսաւ թափառիլ : Իր ըն-
կերներէն մէկ քանին նուազեցան ինկան, վեր-
ջապէս ութ օր ծառաւ եւ ինն օր անօթի մնալէ
ետք գտաւ աղբիւր մը, կիսամեռ վիճակի մէջ,
հազիւ կրնար գետնին վրայ սողոսկելով յառաջա-
նալ : Ասանկ պարագայի տակ ինչ պիտի ընէր
ուրիշ մը : հարկաւ անյազաբար պիտի լափէր ջու-
րը : Բայց այդպէս չըրաւ Սվէն Հէտին, նախ շնոր-
հակալութեան աղօթք մը մատոյց Աստուծոյ, յե-
տոյ ժամացոյցը հանելով համրեց իր բազկերակին
զարկը, եւ գտաւ որ ջուրի նուազութենէն բոպէն
33 անգամի իջած էր, յետոյ ումպ ումպ խմելով
դարձեալ համրեց եւ գտաւ որ աստիճանաբար
կ'արագանար, մինչեւ հասաւ սովորական 60ին :

(Շարանակել)

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ԲԵՂՄՆԱԻՌՈՒԹԻՒՆ»

2.

Ձանացինք Ձօլաի առաջնորդող դաղափարները
հաւատարմաբար ուրուագծել : Հարկ չկայ կրկ-
նելու ինչ որ անոնց մէջ ճշմարիտ եւ գերազանց
է : Հիմա թող ներուի մեզ հակիրճ քննադատու-
թիւնով մը անոնց տկար կողմն ալ ի վեր հանել :

Ձօլաի մեծ յենակէտը եւ հեղինակութիւնը
Բնութիւնն է : Նա կը նկարագրէ երկիրը այնպիսի

աւելնով մը եւ յափշտակութեամբ մը որ
հեթանոս ժամանակներու բնապաշտ միսթի-
քականութիւնը կը յիշեցնէ : Բեղմնուոր ցըն-
ցումը որ կ'անցնի հողին մէջէն, երկանց ցաւե-
րը որ անոր աղիքը կը գալարեցնեն, կա-
թի վտակները որ անոր ստինքէն կը հոսին, եւ
կեանքը որ անոր ընդերքէն դուրս ցայտելով կը
տարածուի, կը ծովանայ եւ իր յառաջխաղաց ա-
լիքներուն ներքեւ մահը կը խեղդէ, ահա երգը
զոր նա ամլութեան խնկարկու Ֆրանսային ա-
կանջին կը հնչեցնէ : Մարդ՝ արգասանդ Բնութեան
հետ մրցակցելու է բեղմնաւորութեան գործին մէջ :

Ծիլդ հոս է նաեւ Ձօլաի մեծագոյն տկարու-
թիւնը : Մինչեւ անգամ բնաշնչութիւն օրէնքը իւ-
րեւ անհերքելի կերպով հաստատուած ընդունե-
լով խոստովանելու է թէ մարդ, Բնութեան ամէ-
նէն զարգացած գաւազը, որուն մէջ գիտակից եւ
ինքնավար հոգին կեանքին ղեկը կոյր բնազդնե-
րուն ձեռքէն շարունակ կորգեր է, պէտք չունի իր
ետին անդրադառնալու եւ իր ամենահեռաւոր անց-
եալը կապկելու : Նա իր իմացականութեան լոյ-
սով եւ բարոյական ուժով՝ զինք չըջապատող էակ-
ներուն կարգէն գտնուելու լաւ լաւ բարձր կարգի
մ'ալ հետ նոյնացուցած է ինքզինքը : Նա տեսա-
նելի բաներուն վերջին օղակն է, որ կամ ոչնչ-
ութեան մէջ կը ճօճի եւ կամ գերբնական աշ-
խարհի մը կը հպի : Մեր հեղինակը, իր բնապաշտի
կանխակալ կարծիքներով կաշկանդուած, չը փոր-
ձեր այս իրողութիւնը՝ զոր մասամբ կ'ընդունի՝
իր ծայրագոյն եզրակացութիւններուն մղելու :
Բայց մենք չենք կրնար հարցնել թէ արդեօք Բնու-
թեան արգասաւոր ըլլալը բաւական շարժառիթ
մ'է մեզ համար անոր անգիտակցօրէն տուած օ-
րինակին հետեւելու : Երբ շատ բաներու մէջ
Բնութեան ընթացքը ըստ քմաց բարեփոխելու կը
ժողնք, ինչո՞ւ ասոր մէջ ալ անկախօրէն չվար-
ուինք : Բնութեան վեր բան մը չճանչցող, կամքի
եւ մտքի տէր մարդը կատարեալ իրաւունք ունի
ամլութեան, մինչեւ իսկ անձնասպանութեան եւ
շատ անգամ ալ պատճառ : Խորհուրդներու եւ
զգացումներու արդի բարձրութեան եւ պահանջ-
կոտութեան մէջ յոռետեսութիւնը գէթ այնքան
տրամաբանական եւ արդարացի աշխարհայեացք
մ'է որքան լաւատեսութիւնը, եթէ իսկապէս մար-
դուն յոյսը չօշափելիին հորիզոնէն անդին իր խա-
րիսխը նետելու տեղ չունի : Ընկերական ամենա-
նպաստաւոր պայմանները դիւրացնեն թերեւս,
բայց չեն կրնար երաշխաւորել, մարդուն երջան-
կութիւնը որ լոկ հոգեկան տրամադրութիւն մ'է :
Եւ հողին ինչ բարդ, ինչ խուսափուն եւ անակն-

(*) Յայտարար նշան մը աղնուականութեան :

կաշներով լեցուն գոյութիւն մ'է: Դեռ ոչ մէկը կարողացեր է զայն կակուղ կաւի պէս թրել եւ դաստիարակութեան ու փորձառութեան ճախարակին վրայ ուղածին պէս ձեւակերպել: Եւ յաճախ ինչ որ սահմանուած էր անոր պէտքերուն եւ ճաշակներուն գոհացում տալ՝ սպասուածին հակառակ արդիւնք ունեցած է: Յառաջդիմութիւնը կարծես անոր դժգոհութիւնը կ'աւելցնէ եւ լուսաւորութիւնը զայն դառն յուսախաբութիւններու կը մատնէ: Մարդուն պատմութեան եւ կեանքին խորերը մխրճող հսկայ մտքերէն քանի'ները իրենց մատաղ տարիներուն հրավառ խանդը կը տուժեն, եթէ բոլորովին յոռետես ալ չեն դառնար: Կեանքին կ'նճոտտութիւնը, մտքին սահմանափակութիւնը եւ ապիկարութիւնը հիմնական հարցերու մէջ. ահա կրթուած մարդոց սրտին վրայ ճնշող բեռը: Քսաներորդ դարու խորհրդաւոր արշալոյսը ողջունած ըլլալու պէտք չկայ հասկընալու համար թէ ճոր յօլովեաց ի գիտութիւն՝ յաւելցէ ի ցաւսն՝ կ'արժէ այս տաժանելի վերելքը յառաջդիմութեան, եթէ վերը ցոլացող նեղ գագաթնակէտէն անդին անմիջապէս այլաբեռումի դառնութիւնը կ'սկսի: Եւ պիտի ստիպուէինք արդարացի գտնել մեր ժամանակի յոռետեսութեան վերջին մարգարէին կոչը քաղաքակրթութեան ընթացքը ամէն կարելի միջոցներով երազելու, որպէս զի մարդկութիւնը շուտով հասունանայ, շուտով փախի եւ չքանայ, եթէ այս քաղաքակրթութեան ոնգաց մէջ անկարելի է անմահութեան շունչ մը փչել:

Բնապաշտական հիման վրայ «Աճեցէք եւ շատեցէք» քարոզը երկու էական տարրերու պէտք ունի: Մին որոշ իրականանալի հրապուրիչ հեռապատկեր մ'է, որ մարդուն խորագոյն պահանջներուն եւ ձգտումներուն կը համապատասխանէ: Միւսը զօրաւոր շարժառիթ մ'է զայն ճամբայ հանելու: Առանց այս երկուքին՝ ուեւէ յորդոր պիտի ըլլար անապատին մէջ նետուած աղաղակ մը, որ երկնից անջրպետին մէջ անարձագանգ կը ցնդի:

Թերեւս այս տկարութեան դգացումը ներկայ է Զօլաի մէջ, երբ նա Ֆրանսացիին անդրդուելի երկրասիրութեան կոչում կ'ընէ: Բայց հոս ալ ըսելիք կայ: Ընտանեօրութիւնը ճանչցուած է իբրեւ առաքինութիւն մը, իբրեւ ազնիւ դգացում մը որ առողջ հոգիներու մէջ կը բնակի: Անբարոյացումի հոսանքէն բռնուած ժողովրդեան մը մէջ ընտանեօրութիւնն ալ ուրիշ շատ մը դգացում-

ներու պէս կ'ախտաւորուի, կը տկարանայ: Ֆրանսայի համար մեռնելէն շատ աւելի մեծ դիւցազնութիւն մը կայ, այն է Ֆրանսայի բարձրագոյն օգտին համար ապրիլը, կենցաղավարական բմբունումներուն եւ ունակութիւններուն մէջ խորաթափանց փոփոխութիւններ մտցնելը: Հասարակ Ֆրանսացին այսպիսի ձեռնարկի մը անկարող է: «Ֆրանսայի սիրոյն համար ամուսնացէ՛ք, տղոց տէր եղէ՛ք» անշող մարգարէին ձայնը ցոփ Փարիզի հեգնական քրքիչին մէջ անլսելի պիտի ըլլար:

Դիտողութիւն մ'ալ: Պաղարիւն եւ լայն ոգւով խորհողին համար մեր երկիրը իր նուիրական աւանդութիւններովը եւ լեզուովը չէ այլ ինչ, եթէ ոչ՝ անհատական զարգացում մի համակրելի միջավայր մը: Այս դասակարգի մարդիկ, որոնց անունը հիմա լէգէոն է, ընտանիքի անունով դիւրաւ չեն խանդավառուիր, եւ անոր շահերուն եւ դատերուն կա՛մ անձնասիրաբար եւ կա՛մ մարդասիրական բարձր տեսակէտէ մը կը նային: Այսպիսիները թեթեւ սրտով իրենց բնակավայրը կը փոխեն եւ նոր երկրներու օդին ու ոգւոյն հետ շուտ կը հաշտուին: Անոնք աշխարհաքաղաքցիներ են: Ուր որ ասպարէզ կայ իմացական դործունէութեան, ուր որ յոյս կայ հռչակ կամ դրամ վաստկելու, հոն է իրենց սիրական երկիրը: Լաւ է գիւղի մը մէջ առաջին ըլլալ քան Հռովմի մէջ երկրորդ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ո՛Վ Է ՅԱՆՅԱՒՈՐԸ

Սոյն վերնագրով Ա-Երաբէրի Դրդ թուոյն մէջ հրատարակուած յօդուածը կարգացի, ուր յօդուածագիր եղբայրը մեր եկեղեցիներու արդի ցաւալի վիճակին վրայ կարգ մը ուսումնասիրութիւններ ընելով փափաք կը յայտնէ նաեւ լսել ուրիշներէ եւ տեղեկանալ եկեղեցեաց վիճակին:

Քառասուն տարի առաջ սկսած է հոս աւետարանական գործը, որուն վերջին 30 տարիներու յաջողութիւնը ներկայ հովուին կը պարտինք: Ասոր կը վկայեն նաեւ բոլոր քաղաքացիք:

Աւելորդ կը համարիմ հոս այն անցեալ երկար ժամանակամիջոցին մէջ եկեղեցւոյն ունեցած յառաջդիմական վիճակին նկարագրութիւնը ընել: Միայն 2-3 տարիէ ի վեր կասած է եկեղեցւոյ յառաջդիմութիւնը: Եւ ինչո՞ւ: Անոր համար որ ժողովրդին հարուստ դասակարգը կ'ըսէ, Աս քարոզիչը թող երթայ, իսկ այլք՝ թող չերթայ: Պատ-

ճառ կը փնտռենք առաջիններէն : Կ'ըսեն, «Անոր համար որ ծերացած է եւ շատ ժամանակէ ի վեր մեր պաշտօնեան ըլլալով մեզի ընտանեացած է : Հետեւաբար ա'լ անոր քարոզները մեզի ազդեցիկ եւ օգտակար չեն կրնար ըլլալ :» Կը հարցնենք միւս կողմին : Կ'ըսեն, «Անոր համար որ բանաւոր պատ- ճառ մը չի կայ եւ թէ մենք անոր գրկացը մէջ ծնանք եւ իբրեւ մեր հայրը դէպ ի մեզ ունեցած հոգատարութեանցը համար երախտապարտ ենք ի- րեն : Ուստի պէտք է որ մեր գրկացը մէջ մենք ի-»

Վերջիններուն առ պատասխանը լսելով առջին- ները կը քաշուին մէկ կողմ : Ոչ գործի կը խառ- նուին , ոչ ալ իրենց հոգեւոր տուրքերը կանոնա-ւոր կը վճարեն , եւ բաց ի կիրականօրեայ քարոզի ժողովէն՝ ուրիշ աղօթաժողովներու չեն յաճախեր :

Յայնժամ վերջինները կ'ստիպուին գործը ձեռք առնել եւ կուրծք տալով բոլոր դժուարութեանց կը ջանան կանգուն պահել բեմը եւ կրթական հաս- տատութիւնները՝ ամէն դժուարութիւն յանձն առ- նելով : Ահա այժմու կացութիւնը եկեղեցւոյս , որ ժամանակ մը իր նախանձելի դիրքով շատերուն գովասանքին ու համակրանացը արժանացած էր :

Արդ մենք չենք յանցաւորը եւ մեր տգի- տութեան պէտք չէ՝ վերագրել բոլոր այն ցաւալի վիճակը զոր այժմ մեր եկեղեցիները կը կրեն :

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վերջացող շաբթուան վերջին օրաթերթերէն իմացայ թէ Կ. պոլսոյ Հայ Աւետ. եկեղեցիներ հա-ւաքումներ ունեցեր են ի նպաստ Ազգ. Ս. Փրկչի հիւանդանոցին եւ իբր 15 Օսմ. ոսկւոյ գումարի մը ի մօտոյ վերոյիշեալ հաստատութեան հոգա- բարձութեան յանձնուիլն յայտարարուած էր :

Անցեալ տարի Ատաբազարի Ե. Բ. ընկերակ- ցութիւնը տուաւ օրինակը , որու կը հետեւին Կ. պոլսոյ Աւետարանական եկեղեցիք հաւաքաբար :

Մեզի սխալ կը թուի այս ընթացքը : Մեր չըջանին մէջ չեն պակսիր այնպիսի հաստատու- թիւններ որոնք կը կարօտին մեր անհատական ու հաւաքական, Բարոյական ու Նիւթական աջակցութեան, եւ ցաւալի է ըսել որ չենք տեսներ զանոնք :

Մենք Հայ Բողոքականներս երկու որբանոց ու- նինք աղջիկներու յատուկ Պրուսայի մէջ եւ մէյ- մէկ հատ ալ ի Պէպէք եւ ի Պարտիզակ , առաջի- նը երկսեռ եւ վերջինը մանչերու համար ըլլալով : Գիտենք ալ թէ ասոնք կը կառավարուին ընդհան- րապէս օտար բարերարներու նուէրներովը : Բայց աստի , ամէն մարդ գիտէ որ այդօրինակ բոլոր Բո-

ղոքական հաստատութիւններ ամէն ատեն գրկա- բաց ընդունած են մեր համարիւն փոքրիկներ ան- հայր ու անմայր, առանց կրօնքի ու դաւանանքի խտրութեան, մինչդեռ Ս. Փրկչի հիւանդանոցն ու Ս. Յակոբայ որբանոցը բնաւ ասպնջականած չեն իրենց ծոցին մէջ Հայ Բողոքական մը :

Անհատաբար օգնելու եւ օժանդակելու մասին հակառակը պնդել տղայամտութիւն պիտի համար- ուէր անշուշտ եւ իրաւամբ : Բայց հաւաքաբար , յանուն մասնաւոր եկեղեցեաց եւ ժողովրդոց, Պո- լիս եղածին պէս ձեռնարկութիւն մ'ալ նոյնքան եւ աւելի տղայամտութիւն է , քանի որ մենք ու- նինք մեր լուսմաներու կարօտ հաստատութիւննե- րը : Մեղք չէ՞ կծծի ու ժլատ ըլլալ անոնց նկատ- մամբ եւ փութկոտ ու առատաձեռն ըլլալ ուրիշնե- րու հանդէպ :

Եւ ենթադրելով թէ ի վիճակի ենք օգնելու մեր չըջանին դուրս ալ , — ինչո՞ւ մեր այդ պարտակա- նութենէն նախ մերայինք չօգտուին եւ պարտա-ւորին միշտ իրենց ձեռքը բանալ օտարին առջեւ :

Գերապատիւ առաջնորդ Սրբազաններ գիտեմ ո-ւրոնք իրենց յանձնարարագրերով շատ բաղխած են մեր որբանոցներու դռները եւ սակայն բնաւ բա- րեմտութիւնը եւ կամ յօժարութիւնը ունեցած չեն իրենց թեմերէն ժողովրդեան առատաձեռնու- թեան կոչում ընել այդ հաստատութեանց վերա- բերութեամբ :

Դեռ երկու տարի յառաջ էր որ Կ. պոլսոյ ճքթին տակա մարդաշատ Հայ զիւղի մը վարժարանի տնօ-ւրէն դասատուն պաշտօնանկ կ'ըլլար առաջնորդ Արքեպիսկոպոսին պահանջումով, միայն եւ միայն վասն զի Բողոքական էր , մինչդեռ անդին Բողո-քական կարեւոր կրթական հաստատութեան մը մէջ Լուսաւորչական դասատուներ կը պաշտօնա-վարեն ու կը վարձատրուին անխտիր, եւ այդ պա-րագան ալ մօտէն գիտէ այդ առաջնորդ Սրբազանը :

Չը խաբուինք, առաւել քան երբեք պարտինք օգնել նախ մերիններուն եւ ապա ուրիշներու :

Հայ Բողոքական Ժ

ՔՐԻՍՏԻԱՆԻՍ ԵՒ ՔՐԻՍՏԱ ՔՈՅՐԵՐԸ

Երկու ամսուան միջոցին ետեւէ ետեւ իրենց երկնային հանգիստը մտան երկու նմանանուն եւ համապատասխան գթութեան քոյրեր , մին Սեպտ. 9/21ին , միւսը Նոյ. 2/15ին : Քրիստիանիա Գեր-մանացի էր , Քրիստա Տանիմարքացի : Առաջինը , տխուր զուգադիպութեամբ մը մեռաւ իր Գերմա-նիայէ գալուստին երկրորդ տարեդարձի օրը : Գրեթէ նոյնը եղաւ երկրորդին ալ , թէեւ ոչ առաջինոյ պէս աւուր ճշդութեամբ :

Ներկայ գտնուեցանք անոնց յուզարկաւորութեան հանդիսին եւ կ'արժէ, կը կարծենք, ի նկատ առնել տպաւորիչ տարբերութիւնները, որ թաղման այդ հանգէսներն ունին մեր նմանօրինակ հանգէսներէն :

Սրահները ուր յիշուած հանգէսները կատարուեցան, մահաբոյր ու տխուր չէին, այլ զուարթ ու զարդարուն : Տերեւոտ սաղարթներ օձի դալարութեամբ զարձած էին շուրջը սիւներուն, որոց միջեւ դրուած էր մետելակիր արկղը, որ ճերմակներով ծածկուած ու դալարազարդ սեղանի մը, առժամայ ամպիոնի մը առջեւ կը կենար : Կամարուած, կամարակերպուած էր արկղը եւ կը կենար սպիտակով պատած պատուանդանի մը վրայ ինքն ալ իր կարգին կաթնագոյն կտաւով պատած եւ նուրբ ու ձիւնասպիտակ ժանեակներով եզերուած : Այդ ամենուն ալ վերեւ ու վրայ դրուած էին, մէկը խաչաձեւ՝ միւսը օղակաձեւ, երկու ծաղկեպսակներ : Զերմակները, սրբութեան խորհրդանշան, կ'ըսեն կարծես թէ հանգուցեալը սուրբերու սուրբ աշխարհը գացած է եւ սուրբ մ'է հիմա — Գրիստոսի նշանուած եւ անոր առջեւ եկող անարատ կոյս մ'է : Ծաղկեպսակներէն մին, խաչաձեւը, կ'ըսէ որ խաչի դաւակ մ'է ան, հաւատացեալ մը խաչեալին : Իսկ օղակաձեւ, բոլորչաձեւ ծաղկեպսակը կ'ըսէ որ անոր խաչի կեանքը — աշխարհիկ աշխատութեանց, ճգնաց, քրտանց, յոգնութեանց եւ անձկութեանց կեանքն վերջացած է եւ փառաց, պսակի ու երանութեանց կեանքն է սկսուած — պսակուած կեանքը : Ապրող Գերմանները սակայն, որ մեռնողը սպիտակներով հագուեցուցած են, իրենք համակ սեւով զգեստաւորուած են : Ըսել կ'ուզեն թէ կորուստը միայն իրենցն է, որ հրեշտակ ընկերէ մը զրկուած են եւ իրենց ընկերոջը չէ, որ հրեշտակացած, հրեշտակներու աշխարհը գացած, փառք ու հանգիստ կը վայէ : Անդրաշխարհի հաւատքը եւ հոն գացողներու վիճակը այսքան շօշափելի ձեւերու տակ դրուած ու ներկայացուած տեսած չէի դեռ : Մահը սիրունցած էր, մեռնիլը հրապուրիչ եղած : Հապա սգաւոր Գերմաններու համակերպութիւնը, անձնադրութիւնը, դիտելու, հիանալու բան մ'ալ անշուշտ այն էր : Կուլային, չէին լար : Աչքերին զրեթէ ուռած էր ու առատ կը հոսէր, դէմքերին թրջուած էր ու կը թրջուէր անընդհատ : Ուսկից սակայն այս արտասուած հեղուքը, կը բերուէր հարցնել մարդ, որ լացի լուռ նշաններէն զատ բան չէր տեսներ :

Աւելորդ ու անօգուտ չէ, քանի որ խօսքը Եւ-

րոպական ու Ասիական սուգերու բաղդատութեան բերինք, ըսել թէ արեւելքի մահաուները առ հասարակ սեւերով, սուգերով լեցուն եւ բոլորովին մահաբոյր են : Հոն կ'առկա իր կարծես, հանդիսականներու գլխուն վերեւ, հոգեառ հրեշտակին ստուերը եւ սեւ շղարշներու շրջանքով կարծես կը բացխփէ իր թեւերը եւ կը սրսփացնէ հոն զրոնուող մարդերը, որոց երեւակայութիւնն ալ կը հիւանդանայ, եւ միշտ ենթակային աչքերուն առջեւ կը բերէ կը պարզէ մահաուների արհաւիրից տեսարանը ու զանոնք միշտ տխուր կը պահէ, անոնց միշտ սոսկալի նկատել կու տայ մահը, անդրաշխարհ գնալու գաղափարը, նոյն իսկ կը սեւանկարէ, կը սոսկակերպէ անդրաշխարհը, փոխանակ գեղազունելու, գեղեցկակերպելու : Ես Գերմաններու այս մահահանգէսին մէջ մահը գեղեցիկ, գրեթէ բաղձալի գտայ, ու գտայ թէ անոնց մէջ մահը գրեթէ աւելի զուարթ է քան կեանքը :

Խարբերք

ՄԵՀԱՆ Թ. ԳԱՐԻԲԵԼԵԱՆ

ՏՐ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՓԻՐԻՆՃԵԱՆ

Յունվ. 23ին (Հ.Տ.) ուրբաթ գիշեր քաղաքիս հանրածանօթ եւ մեր համայնքին սիրելի Ազգապետ Տր. Կ. Փիրինճեան կաթուածահար մեռաւ 55 տարեկան :

Աս ցաւալի գոյժը արշալոյսին հետ շուտ մը տեղւոյս ամէն անկիւնը տարածուեցաւ ցորեկուան ժամը 4ին : Մարմինը եկեղեցի փոխադրուեցաւ : Հոն խոնուած էր ոչ միայն Բողոք. Ժողովուրդը, այլ եւ օտարազգիներու հոծ բազմութիւն : Նստարանները եւ վերնատունները, պատուհանները բոլոր լեցուն էին : Վսեմ Կոստակալի կողմէն խրկուած էին «Եւալէրը» եւ ոստիկանապետ մը հետեւորդներով : Ժամը 5ին քառորդ մնալով հանգէսը բացուեցաւ որբուհիներու մեղմ եւ տխուր մէկ երգով : Յետոյ երգիչ խմբակի կողմէն երգուեցաւ ննջեցեալին սիրական երգը, «Սիրելիներս եկէք, երբ մեռնելու մօտ եմ» վեր. Վարդանի հրաւերին վրայ Պատ. Թովմաս կենսադրական քարոզ մը խօսեցաւ : Ուրիշ մ'ալ թուրքերէն լեզուով խօսեցաւ մեր ուսուցիչը Պր. Յարութիւն :

Հանգուցեալը թէպէտ ի մանկութենէ արհեստաւոր եղած էր, սակայն կրթութեան եւ իմացականութեան վրայ իր ունեցած մեծ փափաքը եւ իղձը թոյլ տուած չէին իրեն շուկայի կեանքի մէջ մնալ : Տիրապէքի դառնուող Ամերիկացի նշանաւոր բժիշկ Տր. Նաթինիի քով մտնելով ժամանակ մը անոր ձեռքին տակ աշակերտութիւն ըրած է : Նա, հանգուցեալին ներքին փափաքը գնահատելով, իր մեկ-

նաժ առնեն իր հետ մինչեւ Հալէպ եւ յետոյ Ուր-
ֆա տարած է զայն : Վերջապէս մի քանի տարի-
ներ անոր քով աշխատած է , բժշկութենէ ստա-
ցած դասերուն եւ հմտութեանց փոխարէն անկէ
վկայական մը առնելով Ամերիկա երթալու որոշումը
տուած : Երբ հոն կը հասնի , նիւթականը չներեր
որ մէկէն դպրոց մը մտնէ : Ստիպեալ վաճառա-
կանի մը քով կը գործէ՝ ծախսն ալ իր քսակէն
վճարելով , որ ծննդավայրէն իրեն կը խրկուէր :
Հետդիմէ վաճառականը պզտիկ շաքարական մը
իրեն վճարել պարտք կ'զգայ : Այսպիսի կեան-
քով մը վերջապէս բժշկական դպրոց մը կը մտնէ ,
եւ եօթը տարի երկար պանդխտութենէ մը վերջ
բժշկական վկայական մը առած ծննդավայր կը վե-
րադառնայ իր ծնողաց քով : Առաջին տարիները
իր աշխատութեամբ փայլուն եւ յաջող կեանք մը
կ'ունենայ , ինչպէս ցարդ իր մասնաճիւղին մէջ
ունեցաւ : Յետոյ իւրերորդի օրիորդի մը հետ
կ'ամուսնանայ , որ այժմ երեք աղջիկ ունի եւ ա-
մէնէն պզտիկն է 11 տարեկան մանչ մը : Տր. Կա-
րապետ էք. 18 տարիէ ի վեր տեղւոյս Հայ. Բողոք.
Ազգապետութեան պաշտօնը կը վարէր : Մանաւանդ
կրթական գործոյն համար մեծ ջանք եւ ոյժ կ'ու տար :
Կը սիրէր ապագայ սերունդը : Դպրոցները յաճախ
այցելողը ինքն էր : Միշտ կը քաջալերէր դասատու-
ները եւ կը յորդորէր խնամակալութիւնը ան-
դադար աշխատիլ : Կը հաւատարմորէն եկեղեցի մը
դպրոցով կը կանգնի , եւ կ'ըսէր , դպրոցն է որ
Սբ. Աւետարանը մեղաւոր մարդկութեան պիտի
ճանչնէ : Ժողովուրդը կը սիրէր եւ փոխադարձ
կը սիրուէր իւրաքանչիւր անհատէ : Մեծ յար-
գանք եւ պատիւ ունէր մանաւանդ կառավարու-
թեան քով : Ազգապետութեան պաշտօնէն զատ
«Իտալիէ» անդամ ալ էր , որուն հաւատարմաբար
ծառայեց միշտ : Անձամբ կը տեսնէր եւ կը կար-
գադէր ժողովրդային ամէն գործեր :

Կը սիրէր զինք , որովհետեւ ընկերական էր :
Կը սիրէր զիս , քանզի միշտ մեծարեցի զինք : Ափ-
սոս որ վերջին տեսութիւն մը եւ խօսակցութիւն
մը չունեցանք : Սոսկ նայուածք մը ունեցայ իր
անկենդան եւ գունատ դէմքին վրայ , որ մեծ տպա-
ւորութիւն ձգեց վրաս : Կարծես թէ պիտի խօ-
սէր : Բայց աւա՛ղ խօսող հոգին հոն չէր :

Իր մարմինը եկեղեցւոյ շրջափակին աջ կողմը
թաղուեցաւ , եւ կը յուսանք որ հոգին ալ վեր

գնաց քրիստոնէական խումբին հետ միանալ եւ հոն
յաւիտեանս բժիշկներու Դո՛ Բժիշկ փառաբանել :

Տիարպէրի ԵՊԱՀ. Դ. ՄԻԹԵՎԵԼԼԵՍԸ
Յունվ. 27/9 Փետր. 1904

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳ

«Ներքէ Ինչ , Յետոյ»

1

Խիղճըս անդադար խըթանէ հոգիս ,
Ամբողջ աշխարհը ոչինչ է հիբիս .
Պատուհասն է աս անթիւ մեղքերուս .
Խնդրեմ արցունքով , ներէ ինձ , ՅԵՍՈՒՍ :

2

Գիտեմ , չի ճանչցայ քու իմանք Սէրը ,
Ու յագեցուցի մարմնոյս «ԵՍ» երբ .
Ապրեցայ հեռի թշուառ ու անլոյս ,
Անիծեցի քեզ , ներէ ինձ , ՅԵՍՈՒՍ :

3

Մատնեցի ըզքեզ , զերդ դաժան Յուդայ ,
Խաչի դառն մահուան ու ես խայթ գտայ .
Եւ այսպէս կայծեր իմ անմահ հոգւոյս
Դիզեցի ես ինքս , ներէ ինձ , ՅԵՍՈՒՍ :

4

Մեղաւոր հոգիս խաչիդ է փարած ,
Աշխարհի վշտէն հալած ու այրած .
Ակնարկ մը նետէ իմ կոյր աչերուս ,
Կ'աղերսեմ անդուլ , ներէ ինձ , ՅԵՍՈՒՍ :

5

Կեանքըս բովանդակ դժոխք մ'է , աւա՛ղ ,
Եւ անշուշտ այսպէս մի օր , ուշ կամ վաղ ,
Պիտ' իջնամ ի հող յաւիտեան անյոյս
Ու մընամ դարեր , ո՛հ ներէ , ՅԵՍՈՒՍ :

Մարտուն Սարգիս Գ. Թաթարեան

Կ'իմանանք թէ Ամերիկայի մէջ հրատարակուող
Լոյս ամսաթերթին , որ զուտ գիտական , բարոյա-
կան եւ իմաստասիրական հարցերով կ'զբաղի , տա-
րեկան բաժանորդագինն է օտար երկրի համար
վեց ֆրանք . Հոգե. The Louye Pub. Co. , 258
River st. Cambridgeport, Boston, Mass. :

Ա. Զ. Դ.

Վեր. Լեւոն Արփի վաղը , ժամը 3:45ին (Ը. Թ.) ,
պիտի քարոզէ Լանկայի Հայ. Աւետ. Եկեղեցւոյ
պաշտաման , Կէտիք Փաշայի Ամերիկեան վարժա-
րանին մէջ :

Քրիստ. Ե. Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը
տեղի պիտի ունենայ վաղը ժամը 9ին (Ը. Թ.)
ի Բէսթ Դուստափու Պիտի խօսիչներ. Լեւոն Արփի :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաքի կիլիկաների ակտաբանական հիւանդանոցին մէջ. որ Տր. Րիտըր փաշայի տնօրէնութեան ներքեւ է, աչացաւի յատուկ ճիւղ մը պիտի հաստատուի:—Ուսումնական դասպանին նախագահութեամբ յանձնաժողով մը կ'ազմուեցաւ. որ նպատակ պիտի հաւաքէ Ռուս վիրաւորներու, որքերու եւ որբուարիներու համար:—Լէվէն Զեբլը կը շնչատէ հանրային գիտական մատենադարանի մը պէտքը Կ. պոլսոյ մէջ, կ'ըսէ թէ արգարեւ ամէն գիտական իր մասնաւոր մատենադարանն ունի, սակայն նկատելով նորանոր գիւտերու յաճախումը եւ այդ պատճառով տեղի ունեցած յեղաշրջումները՝ օր ըստ օրէ աւելի կը շնչուի ընդարձակ եւ կատարելագործուած մատենադարանի մը գոյութեան պէտքը: Սուլթան Պայազիտի հանրային մատենադարանին վրայ ալ խօսելով կը թելադրէ գիտական ճիւղեր հաստատել անոր մէջ: Սաւա կը պատասխանէ թէ նոյն հաստատութեան գիրքերը լիովին կը բաւեն մեր գիտական եւ արուեստական պէտքերուն:—Որոշուեցաւ Գերմանիոյ Էրհարթ գործարանէն ճարտարագէտ մը բերել անծուխ վառողի կայս. գործարանին համար:—Թնդանօթարանի մասնագիտական ճիւղէն սպայ մը եւ ենթասպայ մը Գերմանիա գաղին Կառավարութեան համար յանձնարարուած Մալդէրեան հրացանները քննել: Նահանգներ. Թրնովաճըզի կողմերը երկու Պուլկար աւազակ ձերբակալուած է, Գուրուտէրէի կողմերու Պուլկար աւազակները նուաճուած են եւ Էլմաճըզի ու շրջակայից Պուլկար աւազակներէն չորսը բռնուած են: Դարձեալ, Պուլկար աւազակներէն Փանչէ Եողէրի որդի Գոչօ Կայս. գլխութեան ապաւինած է, ճուճապալայէ եօթը եւ Նէվրէքոփի գիւղերէն հինգ հոգի վերադարձած են եւ Պուլկար վեց փախստականներ Կայս. գլխութեան ապաւինած են: Արմաթիքի արտածութեան նշանաւոր կեղծորեններու մէջ հրապարակի կայուն վիճակին պատճառներուն ուսումնասիրութեամբ տեսնուած է թէ չահագէտ վաճառականներ սովոր են արտածելի ցորեններուն մէջ աւազ, հող եւ ուրիշ բաներ խառնել, որով կոտրած է անոնց վարկը: Հրամայուեցաւ այդ խարդախութեան առջեւ առնել եւ յանդգնողները ըստ օրինի պատժել:—Հայտարարաւա-Էնկիւրիի եւ Էսկիշէհի-Գոնիայի երկաթուղիներով փոխադրելի թիֆթիկի զեղչեալ սակացոյցը, որ վաւերացման համար ձեռնհաս իշխանութեան մատուցուած էր Անատոլիոյ Երկաթուղիի Ընկերութեան կողմէ, վաւե-

րացուեցաւ եւ ընկերութեան վերադարձուեցաւ:—Նէվիլիզատէ Թահսին փաշա եւ Հիքմէթ պէյ փայտէ թղթի խմոր, խաւաքարտ եւ փաթոյթի յատուկ նուրբ տաշեղ պատրաստելու համար Այտունի, Տրապիզոնի, Գոսթէփոնի, Ատանայի, Հալէպի, Գոնեայի, Պրուսայի, Սէլանիկի եւ Մանասթըրի նահանգներուն եւ Իզմիրի ու Պիղայի գաւառներուն մէջ ջրաշարժ կամ շոգեշարժ գործարաններ հաստատելու մենաշնորհ խնդրեցին 40 տարւոյ պայմանաժամով: Ձեռնհաս իշխանութիւնը անոնց պայմանագրութեան եւ ծրագրին ուսումնասիրութեամբ կ'ըրադի:—Եփրատի եւ Տիգրիսի յորդուումներէն շրջակայից երկրագործութեան հասած վնասներուն առջեւ առնելու համար հրամայուեցաւ յատուկ ճարտարագէտ մը բերել Ֆրանսայէ:—Պատուիրուեցաւ գաւառներէ ոմանց մէջ շրջաբերող օտար արծաթ եւ ոսկի դրամները հաւաքել եւ անոնց շրջաբերութիւնն արգելել:—Ձեռնհաս իշխանութեան պատուիրուեցաւ գիտական մեթոտով ջնջել տալ մարախները, որպէս զի չկրնան վնաս հասցնել:—Յունաց առեւտրական սենեակի րազիրը կ'ըսէ թէ Էնկիւրիի կուսակալը, տեղեկանալով որ Էնկիւրիի կայարանին մէջ առեւտրական գործառնութիւններով զբաղող չահագէտներ խարդախութիւն կը գործեն բերուած արմաթը կ'ընելու առնելու ուստի գիւղացիներ իրենց ապրանքը Սամսոն եւ Մերսին կը ղրկեն, այդ անտեղութեան առջեւ առնելու խիստ հրամաններ տուաւ:

Այլեւայլ. Եգիպտոս, Ռումանիա եւ Պուլկարիա ղրկուելու թղթատարական չէքերու համար Օսմ. ոսկին փոխանակ 22.65 ֆրանքի 22.75ի հաշուով պիտի ընդունուի:—Օսմ. Ապահովագրական Ընկերութիւնը ընդհանուր գործակալութիւն մը հաստատեց Յունաստանի մէջ, ուրիշ մ'ալ Անգղիական Հնդկաստանի մէջ:—Յունաստանի Կառավարութիւնը, իմանալով որ Պուլկար խոտվարները կ'աշխատին համախոհներ գտնել Թեսալիոյ, Թրհալայի եւ Լարիսայի մէջ, հրամայեց ձերբակալել բոլոր կասկածելի անձերը:—Պառոն Ռոչիլտ Իզմիրի Հրեայ Ժողովրդէն 25,000 ֆրանք նուիրած էր որբանոցի մը շինութեան համար: Նոյն Ժողովուրդը, նկատելով որ կատարեալ որբանոցի մը շինութիւնը 400,000 ֆրանքի կը կարօտի, Փարիզարնակ Հրեայ մեծատան մը կը դիմէ եւ 50,000 ֆրանք եւս կ'ընդունի նոյն նպատակով:—Հիճազէ Միջերկրականի Օսմ. նաւահանգիստները վերադարձող ուխտաւորները, Առողջապահական Ընդհանուր Խորհրդին որոշմամբ, 48 ժամ քարանթինայի եւ հականիւման պիտի ենթարկուին, ըստ պարագային, Պէյրութի, Քլազոմէնի, եւ կամ Ափրիկեան Տրիպոլիսի մաքրա-

նոցներուն մէջ : Անոնցմէ Կ. Պոլիս կամ Մարմարայի եւ Սեւ Մովսէս նաւահանգիստներ եկողները բժշկական վերջին քննութիւն մը պիտի կրեն Տարտանէլի առջեւ : — Կ. Պոլսոյ Իտալական Առեւտրական Սենեակի 1903 տարեշրջանի տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ Իտալական վաճառականութիւնը Թուրքիոյ մէջ իր դիրքը չէ կորսնցուցած : Ընդհակառակն, նախորդ տարուան հետ բաղդատմամբ, գրեթէ կրկնապատկուած է կարգ մը սպորանքներու ներածութիւնը : Թուրքիա եւս՝ աւելի արտածած է տերեւ ծխախոտ, խամ մետաքս, հանածոյ, արջառ, չոր ընդեղէն, եւն. : — Պերլինի կարեւորագոյն գրամատան Տէօյլ Պանքի տեղեկագիրը գոհունակութեամբ կը խօսի Թուրքիոյ մէջ նոյն հաստատութեան ջանքերուն եւ արտասովոր յաջողութեան վրայ : Կ'ըսէ թէ Սէլանիկ-Մանասթըրի երկաթուղին հարիւրին 16 շահաբաժին կու տայ եւ յուսալի է որ գալ տարի Անատոլուի երկաթուղին ալ նոյնչափ շահաբաժին տայ : Կը խօսի նաեւ Պաղատի երկաթուղիին եւ Օսմ. Հանրային Պարտքի փոփոխման վրայ եւ յոյս կը յայտնէ թէ այս երկու ձեռնարկները Թուրքիոյ դրամական վարկը եւ առեւտուրը պիտի աւելցնեն : — Ռուսեւճափոնական պատերազմին երեսէն թղթի գինը յանկարծ հարիւրին 20 աւելցաւ : Ասոր իբրեւ բացատրութիւն կ'ըսուի թէ Ամերիկայի մէջ լրագիրներու չըջարեութիւնը պատերազմին առիթով այնպէս շատցաւ որ քիչ ժամանակէն սպառեցաւ Ամերիկայի թղթի գործարաններուն բոլոր մթերքը եւ խմբագրատուններն ստիպուեցան իրենց պէտքը հոգալ Եւրոպայէ թուղթ գնելով : — Որոնց որ պէտք է՝ ծանուցուեցաւ թէ կառավարական սնտուկները դրուելու դրամական աւանդները, որ տարուան ալ վերաբերին, իրենց տէրերուն յանձնուելու են : — Երբ մասնաւոր քննութեամբ վերջնապէս հաստատուի աւանդի մը կորուստը, նամակատունը 91 օր յետոյ տէրերուն պիտի հատուցանէ անոր փոխարժէքը : — Պուլկարիոյ իշխանը 3,000 ֆրանք նուիրեց Պուլկար կիներու ընկերակցութեան, որ հանգանակութիւն մը բացած է Ռուս վիրաւորներու համար :

Բողոք. Ժող. Կիրակի ժամը 9ին (Ը. Թ.) Կ. պոլսոյ Հայ. Աւետ. եկեղեցիին կողմէ Պայպըլ Հառուսի մատրան մէջ հոգեւոր պաշտօն մը տեղի ունեցաւ եւ նորընտիր հովիւ վեր. Արսէն Շմաւոնեան իր հօտին ներկայացուեցաւ : Այս առիթով Տր. Կրին յոյժ ջերմեանդ աղօթք մը մատուց, փրոֆ. Յ. Զէճիզեան համառօտ ուղերձով մը հովիւ եկեղեցիին ներկայացուց եւ վեր. Շմաւոնեան

եան կարճ եւ ազդու ուղերձ մը խօսեցաւ Ա. Կոր. Բ. 2, 3 համարները բնաբան ընտրելով : Հոգեւոր ամբողջ պաշտօնը շատ հաճելի ազդեցութիւն ըրաւ ներկայ գտնուողներուն վրայ : Յաջողութիւն կը մաղթենք երիտասարդ նոր հովիւին : — Կիրակի Կ. պոլսոյ Աւետ. եկեղեցիներուն մէջ դրամ հաւաքուեցաւ Բրիտանական Աստուածաշնչի Ընկերութեան համար : Պայպըլ Հառուսի ժողովուրդը տուաւ 1,032 դահ. : — Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ հանգուցեալ վեր. Ա. Ասատուրեանի դուստրը Օր. Ծիածան Նիւ Եորքի մէջ ամուսնացած է ատամնաբոյժ Տր. Վահան Ս. Ամատունիի հետ : Պաշտօնը կատարած է Տր. Հէրիք :

Հայ. Լ. Ժող. Թավչանճեան էֆ. ստանձնած է իր ծախքով հրատարակել իր նախաձեռնութեամբ հաստատուած քարոզի մրցման մէջ մրցանակի արժանի դատուած քարոզները : Պատրիարքարանն ալ ձեռնարկած է անոնց տպագրութեան եւ հրատարակման համար հարկ եղած արժօնութիւնն առնել : — Ռուսահայ եկեղեցիներու կալուածներուն հսկող պաշտօնական մարմինը 25 անկողիննոց շարժական հիւանդանոց մը պատրաստած է Ռուսեւճափոնական պատերազմին մէջ գործածելու համար : — Կը յանձնարարուի էջմիածնի Մայր Աթոռին եւ Գէորգեան ձեմարանի օրական պիտոյքին համար հարկ եղած դրամը հոգալ ընդհանուր եկեղեցիներու նպաստներուն միջոցով : — Երուսաղէմի այս տարուոյ Հայ ուխտաւորներուն թիւը 350ի հասած է : — Վանի մէջ Տիկին Նատիրեանց կարօտ Հայ մանուկներու համար 220 ոսկիի գումար մը նուիրած է :

Յոյն. Ժող. Անգղիական դեսպանատան մատրանապետ Մր. Սուէպի անցեալ օր Յունաց Պատրիարքարանը երթալով ծանոյց թէ Ուիլեմ էտուրտ Դոլինս ձիարալթարի եպիսկոպոս կարգուած է Գէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին կողմէ : — Գայսէրիի Կէրմիր գիւղի բնակիչներէն Պոսթանճօղլու անունով Յոյն մը, որ երկար ատեն է ի վեր ծխախոտի առեւտրով կ'ըջաղի Ռուսիոյ մէջ, Ռուս Ելեւմտական նախարարութեան 4 միլիոն ռուպլ նուիրեց պատերազմական ծախքի համար :

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

(Փետր. 26/10 Մարտ)

Օսմ. Միացեալ	Օսմ. ոսկի	86.45
Բուժէլի երկաթուղի	Ֆրանք	113.50
ԴՐԱՄԲ, Օսմ. ոսկին 100է		
Մէքիտիյէ	408 07	87 16
Նոր մէթալիք	404 30	54 03
Մանր արծաթ	403 35	410
Ռուսիոյ բոլ	90	8 60.
Նարոյէն		
Գրիմից		
Անգլ. ոսկի		
Մանէթ		

ԱՐՏԱՔԻՆ

Պատերազմը. Շաբաթ մը եւս անցաւ առանց կարեւոր ճակատամարտի: Ար. Փեթըրսպուրկէ կը հեռագրուի թէ Ճափոնական Ֆ զրահաւորներ ՖՖ վայրկեան ումբակոծած են զՎլատիվոսթոք եւ ապա առանց մեծ ինքս մը հասցնելու մեկնած են: Նաւաբաժինը Տ հազարամեթր հեռուն կը մնար եւ միայն հեռաձիգ թնդանօթներ կը գործածուէին: Ամբուսթիւններու թնդանօթները չեն պատասխանած, այլ սպասած են որ նաւաբաժինը աւելի մօտենայ: Կին մը մեռած է եւ հինգ նաւազ վիրաւորուած: Ճափոնցիներու Փոսիէթ ծոցը ելած ըլլալու զրոյցը անհիմն ելաւ: Փորթ Արթըրի վրայ նոր յարձակում չեղաւ, եւ Ռուսական նաւաբաժինն հրամանատար Սթարք ծովակալն հեռագրեց թէ Մարտ 2ին 60 մղոնի շառաւիղով չըջանակի մը մէջ հետազոտութիւններ եղան յաճանաւերով եւ թշնամի նաւաբաժինէն բան մը չտեսնուեցաւ: Նաեւ պաշտօնապէս կ'ըսուի թէ ծովառմարակիր հաւածող Ճափոնական նաւ մը ընկղմած գտնուած է նաւահանգստին մէջ: Անցեալ շաբթու ըսուեցաւ թէ Ճափոնցիներն զՓինկ Եանկ գրաւած են 6,000 զօրքով եւ զօրք կը փոխադրեն Չինամփօ, Փինկ Եանկի մօտակայ նաւահանգիստ մը, այնպէս որ տեղւոյն զինուորական ոյժը օրէ օր կ'աւելնայ: Ռուսական մօտադոյն կայանները 12 վերսթ միայն հեռու են Փինկ Եանկէ: Տեղւոյն նախորդ զինուորները, Քորէացի, Սէուլ զրկուած են: Այսպէս կ'իմացուի Ռուսական աղբիւրներէ: Ճափոնական իշխանութիւնները իրենց շարժումներուն վրայ քնաւ լուր չեն հաղորդեր: Բայց Շանկայէ կը հեռագրուի Մարտ 3 թուով. «Կարեւոր ճակատամարտ չսպասուիր գէթ երեք շաբաթ» Լրագրի ՖՖ թղթակիցներ արտօնուեցան Ճափոնական բանակին ընկերանալ, երբ զինուորական գործողութիւններն սկսին: Այդ թղթակիցներուն երկուքը Գերմանացի են, հինգը Ֆրանսացի եւ միւսները Անգլիացի եւ Ամերիկացի: Չօր. Քուրտիաթքինի յատակագիծն է իր կեդրոնատեղին հաստատել ի Մուգտէն, որ Մանչուրիոյ Չինական վարչութեան կեդրոնն է եւ խարպինի եւ Փորթ Արթըրի գրեթէ մէջտեղը կը գտնուի: Ռուսները կը կարծեն թէ Փորթ Արթըրը պիտի կղզիացուի եւ պաշարուի եւ, եթէ հարկ ըլլայ, իրենց ոյժերը դէպ հիւսիս պիտի քաշեն, բայց ոչ Լիւսօ Եանկէ անդին, որ Մուգտէնէ իբր 80 հազարամեթր հեռու է դէպ հարաւ: Բայց ընդհարումներն հաւանօրէն պիտի սկսին աւելի դէպ հարաւ եւ թերեւս Նիու

Չուանկի նաւահանգստին մէջ: Կ'ըսուի թէ այդ կողմերու բնիկները լաւ ընդունելութիւն պիտի ընեն Ճափոնցիներուն, յիշելով այն մարդասիրութիւնը որով իրենց հետ վարուեցան սոսնք անցեալ պատերազմին ժամանակ: Կ'ըսուի թէ Ար. Փեթըրսպուրկի Քորէական դեսպանը իր Կառավարութեանէն ետ կանչուած է: Պատերազմի յայտարարութեան համազօր է այս: Միջատոն Քորէայի Կայսեր իմացուց հեռագրով թէ պատերազմ հրատարակուեցաւ ոչ ուրիշ նպատակով, այլ միայն որպէս զի Մայրագոյն Արեւելքի մէջ տեւական խաղաղութիւն պահպանուի, եւ խորին գոհունակութիւն յայտնեց երկու կառավարութիւններուն միջեւ կնքուած վերջին դաշնագրին համար, նաեւ մաղթեց որ իրենց յարաբերութիւնները աւելի մտերմական ըլլան: Ճափոնցիներու հանդէպ Քորէացիներու ընդհանուր տրամադրութիւնը աւելի բարեկամական է, թէպէտ դեռ փոքրամասնութիւն մը կը հակառակի զինակցութեան: Վիէնական թերթ մը կը գուշակէ թէ Ար. Փեթըրսպուրկի Չինական դեսպանն ալ ետ պիտի կանչուի: Ասոր վրայ Ճափոնցիները պիտի ցաւին, կը կարծէ, վասն զի հետեւանք սա պիտի ըլլայ որ Ալէքսիէվ ծովակալը անմիջապէս պիտի գրաւէ զՓեքին եւ պատերազմը Չինական այն նահանգին հարուստ գաւառը փոխադրէ: Մալէնի խարպինի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Մուգտէնի արեւելակողմը Չինական զօրաց համախմբումը շատ կասկած կը յարուցանէ հակառակ Չինու խաղաղասիրական յայտարարութիւններուն: Ճափոնի կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով ինքզինք կ'արդարացնէ պատերազմ սկսելուն համար: Կը պատմէ թէ ինչպէս Ռուսիա շարունակ կ'աւելցնէր իր պատերազմական պատրաստութիւնները, Ճափոնական ծանուցագրերուն չէր պատասխաներ բարեկամական ոգիով եւ ակներեւ էր իր պատերազմասիրական դիտաւորութիւնը: Կացութիւնն այնքան փափկացաւ որ այլեւս կարելի չէր սպասել, Ուստի Ճափոն ստիպուեցաւ ապարդիւն բանակցութիւնները խզել եւ իր ինքնապաշտպանութեան համար անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել: «Միջազգային օրէնքի մասնագէտներուն ընդհանուր կարծիքով պատերազմի յայտարարութիւնը էական պայման չէ թշնամութիւններու սկզբնաւորութեան համար: Արդարեւ նորագոյն պատերազմներուն մէջ ընդհանուր սովորութիւնն եղած է նախ թշնամութիւններու ձեռնարկել եւ ապա պատերազմ հրատարակել» Ուստի, կ'ըսէ պաշտօնական յայտարարութիւնը, Ճափոն երբեք քննադատելի չէ իր

ընթացքին համար, մանաւանդ զի Ռուսիա ինք
քանիցս նոյն բանն ըրած է, Սրէյֆիւս Մոսքովայի
թղթակիցը կը կարծէ թէ պատերազմին սկիզբը
175,000 Ռուս զօրք կար Պայքալ լճին արեւելա-
կողմը, Անոնց կէսը պիտի պարտաւորին պաշտ-
պանել 2,425 հազարամեթր երկայնութեամբ եր-
կաթուղի : — Կ'ըսուի թէ Վլատիվոսթոքի ուսա-
կոծման ժամանակ տեղւոյն Ռուսական նաւա-
խուժքը կազմող չորս յաժանաւերը բացակայ էին,
Փոսիէթ ծոցին մօտերը գացած էին Ռուսա-
կան զօրաց շարժումները սքողելու համար : Հաս-
տատման կարօտ զրոյցի մը համաձայն Փոսիէթ ծո-
ցին մէջ ճակատամարտ մը տեղի ունեցած է Ռու-
սական եւ Ճափոնական նաւախուժերուն միջեւ :
Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն Ճափոնցիները համոզ-
ուած են թէ Վլատիվոսթոք անկարող է յարձակ-
ման մը զիմանալ, մանաւանդ եթէ նաւատորմը
բացակայ գտնուի, եւ թէ զօրք պիտի ցամաք հան-
ուի եւ պիտի աշխատուի քաղաքը գրաւել : Հոռմի
Ճափոնական զեսպանը կ'ըսէ թէ Միքատոն ան-
միջապէս Գորէա պիտի երթայ, երբ Ճափոնական
կարեւոր յաջողութեան մը առաջին լուրն առնէ :

Այլապէս : Մարաշխտ Յոն Վալտերդէ կոմսը
չաբաթ սեռաւ Հանովըրի մէջ : Ծնած էր 1832ին
եւ Բրուսիական բանակը մտած՝ երբ 18 տարեկան
էր : 1870ի Ֆրանքեզերմանական պատերազմին
սկիզբը Փարիզի Բրուսիական զեսպանատան զին-
ուորական կցորդ էր : Բայց անմիջապէս Գերմա-
նական բանակին միացաւ եւ ներկայ գտնուեցաւ
Սըտանի առման եւ զլխաւոր շատ ճակատամարտ-
ներու : Պատերազմէն ետեւ աստիճանի բարձրա-
ցում ունեցաւ հետզհետէ մինչեւ որ 1888ին Յոն
Մոլթքէ կոմսին յաջորդեց իրեն սպայակոյտի պետ :
1901ին հրամանատար եղաւ միջազգային այն բա-
նակին, որ Փեքինի զեսպանատուններուն օգնու-
թեան փութաց : — Ֆրանսայի Վճռաբեկ Ատեանը
իրաւունք տուաւ Տրէյֆիւս հարիւրապետին, որ
վերաքննութիւն կը պահանջէ իր դատին համար :
Ուստի որոշուեցաւ նոր քննութիւն մը բանալ :
Նշմարուած է թէ Տրէյֆիւսի մեղապարտութիւնը
ապացուցանելու ծառայող պաշտօնագրի մը մէջ
I գիրը Dի փոխուած է ակներեւ կերպով եւ ահա-
ւասիկ այն նախադասութիւնը : «D քանի մը շատ
չահեկան բաներ բերաւ ինծի » Ուրիշ կարեւոր
պաշտօնագրի մը կը կրէ 1895 Մարտ 31 թուա-
կանը, երբ Տրէյֆիւս արդէն բանտարկուած էր
Սատանայի կղզին : Այսպիսի ուրիշ բաներ ալ նշ-
մարուած են : Ընդհանուր դատախազը ըսաւ թէ
գաղտնի թղթածրարը, որու վրայ շատ խօսուե-
ցաւ, Տրէյֆիւսի չվերաբերիր եւ չկրնար վերաբե-

րիլ, եւ թէ իր կարծիքով երբեք տարակոյս չկայ
թէ Մ. Տրէյֆիւս անմեղ է : — Ֆրանսայի Ծովային
նախարար Մ. Փէլլեթան զարձեւալ քննադատուե-
ցաւ : Թաւ կ'ըսէ թէ խնայութեան համար ծախ-
քերն այնքան պակսեցուցած է որ անկարելի է
նաւատորմը զօրացնելու ծրագիրը գործադրել : Մ.
Լոքրուա, որ նախարարին նախորդն է, եւ Մ. Է-
թիէն սաստիկ բողոքեցին անոր աշխարհավարու-
թեան դէմ, որով պակսեցուցուած է բոլոր նաւա-
խուժերուն պատերազմական ոյժը, եւ ի մասնաւորի
գանդատեցան որ պակսեցուցուած է նաւախուժը
Թոնքին-Աննամի, Մայրագոյն Արեւելքի բրնձի մեծ
համբարանոցին, որու վրայ Ճափոն, ըսին, նա-
խանձու աչք տնկած է : — Հունգարիոյ վարչապետ
Թիցա կոմսը Երեսփ. Ժողովին ներկայացուց Ժո-
ղովը կառավարելու համար առաջարկուած կանոն-
ները : Ասոնց մին նախագահին իրաւունք կու տայ
արտաքսել ոեւէ երեսփոխան, որ վիճաբանութեան
ընթացքին մէջ անկարգութիւն կը յարուցանէ կամ
իր հրամաններուն կ'անսաստէ : Գոչութեանները
եւ կղերականները բոլոր իրենց ուժով պիտի ընդ-
դիմանան այս կանոններուն ընդունելութեան : —
Գերմանացիները, երբ խուժի բաժնուած, սկսած
են գործել Հարաւային Արեւմտեան Ափրիկէի Հէ-
րէթոններուն դէմ : Տեղացիները չեն կրնար Գեր-
մանական մարզուած զօրաց դէմ դնել, բայց ա-
միսներ կրնան անցնիլ մինչեւ որ ապստամբու-
թիւնը ի սպառ ջնջուի : Տեղւոյն գաղթականները
ոչխարի եւ արջառի ահագին կորուստ ունին : —
Գերմանիոյ Կայսրը յառաջիկայ ուրբաթ ձիւրալ-
թար կ'սպասուի, ուր պիտի մնայ երեք օր : Հոն-
ց'ընէ Ն. Վեհափառութեան պիտի սպասէ ի Մե-
սինա, ուր Կայսրը պիտի ժամանէ Մարտ 23ին :
— Պաշտօնական վիճակագրութիւններու համաձայն
անցեալ տարի 14,000 Յոյն գաղթած է Ամերիկա :
— Էտուրտ թագաւորը անցեալ շաբթու Գէյմ-
պրիճ գնաց պաշտօնապէս բանալ նոր չէնքերը,
որոնք կանգնուած են ինպատոյ գիտական ուսուց-
ման : Ն. Վեհափառութիւնը իր ուղերձին մէջ յի-
շեց այն օրերը երբ դեռ ինք ուսանող էր համա-
լսարանին մէջ : Յիշեց նաեւ թէ հոն ուսաւ իր
հանգուցեալ որդին, Գլաբէնսի դուքսը, երէց եղ-
բայր գահաժառանգ իշխանին : Սփէլէյնը կ'ըսէ
թէ Գէյմպրիճ եւ Օքսֆորտ գոնէ մէկուկէս միլիո-
նական ոսկիի կը կարօտին գիտութեան հին եւ նոր
ճիւղերուն պէտքը լիովին հոգալու համար : Եւ կը
հարցնէ թէ արդեօք միլիոնատէր մը չկայ որ հաճի
այդ գումարը հայթայթել :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏԵՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅՈՐ ՊՅՈՒՆՅԱՆ

Յիճանճըլար Եօգուդու Ամերիգան խան